Ministerie van Verkeer en Waterstaat
Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat
Directie Zeeland
Nummer: J1028(WDW)
Bibliotheek, Koestr. 30, tel: 0118-686362,
postbus 5014, 4330 KA Middelburg

DI 236775

Synthese-rapport:
Communicatie met belangengroepen in het kader van "Herstel Natuur Westerschelde"

Intern RWS-stuk

door Resource Analysis

April 1996
RA/96-232

heidemij advies

RESOURCE ANALYSIS

In opdracht van Rijkswaterstaat, directie Zeeland

Synthese-rapport:
Communicatie met belangengroepen in het kader van "Herstel Natuur Westerschelde"

door Resource Analysis

April 1996
RA/96-232

Heidemij Advies
Postbus 264
6800 AG Arnhem

In opdracht van Rijkswaterstaat, directie Zeeland

Resource Analysis
Zuiderstraat 110
2611 SJ Delft

Inhoudsopgave

1. Inleiding 1

2. Het communicatietraject 3
   2.1. Inleiding 3
   2.2. Technische deskundigenbijeenkomsten 3
      2.2.1. Proces van de bijeenkomsten 4
   2.3. Technische (voorbereidings-)bijeenkomsten met belangenvertegenwoordigers 4
   2.4. Workshop integrale afweging 5

3. Resultaten 7
   3.1. Technische bijeenkomsten 7
   3.2. Belangenbijeenkomsten 8

1 Inleiding

Naar aanleiding van het verdrag tussen Nederland en het Vlaams Gewest over de verdieping van de Westerschelde, heeft Rijkswaterstaat het Bestuurlijk Overleg verzocht de Minister van Verkeer en Waterstaat te adviseren over te nemen maatregelen om de schade aan natuur in het estuarium als gevolg van de verdieping te herstellen.

In het kader van dit project, "Herstel Natuur Westerschelde" genoemd, zijn in januari jongstleden, de Alternatievennota en de Projectenbundel verschenen. De documenten bevatten een beschrijving en voorlopige beoordeling van de voorgestelde projecten om natuurherstel in de Westerschelde uit te voeren. De documenten zijn tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van een breed samengestelde ambtelijke projectgroep, in opdracht van Rijkswaterstaat en mede onder verantwoordelijkheid van het Bestuurlijk Overleg Westerschelde.

Op 18 april a.s. zal het Bestuurlijk Overleg Westerschelde een advies aan de Minister van Verkeer en Waterstaat aanbieden. De minister van V&W zal vervolgens een concept besluit nemen in overleg met de ministeries LNV en VROM. Daarna zal een inspraakronde in de regio gehouden worden en op basis daarvan wordt het definitieve herstelplan vastgesteld.

Door Resource Analysis is, in samenwerking met RIKZ en Heidemij Advies, een communicatie-instrument ontwikkeld, NATWEST genaamd, wat gebruikt is om de interactie met deskundigen en belanghebbenden over de Alternatievennota en Projectenbundel in de periode tussen verschijnen ervan en het opstellen van het advies aan de minister te organiseren en vast te leggen.

Dit rapport beschrijft het communicatietraject met betrokken belangengroepen en bevat de resultaten van de bijeenkomsten. Een diskette met het communicatie-instrument NATWEST is bijgevoegd, evenals alle verslagen van de bijeenkomsten.

2 Het communicatietraject

2.1 Inleiding

Het communicatietraject in de periode januari-maart 1996 bestond onder meer uit de volgende elementen:

1. technisch-deskundigenbijeenkomsten;
2. technische (voorbereidings-)bijeenkomsten met belangenvertegenwoordigers;
3. technisch / ambtelijke workshop integrale afweging;
4. bestuurlijke bijeenkomsten (informatie-avonden; bestuurlijke bijeenkomsten met belangen-vertegenwoordigers; en bijeenkomsten met bestuurders).

Resource Analysis heeft de onder 1, 2 en 3 genoemde bijeenkomsten georganiseerd. De bestuurlijke bijeenkomsten zijn door de Provincie Zeeland georganiseerd.

De beoordeling van de projecten vanuit natuurrendement, zoals weergegeven in de Alternatievennota betreft een *voorlopige* beoordeling door de projectgroep. Het einddoel van het project is het opstellen van een natuurherstelplan voor de Westerschelde. Daarom heeft de projectgroep in een voorlopige beoordeling alleen vanuit het belang "natuurrendement" de projecten voorlopig beoordeeld. Voor de drie overige, geïdentificeerde belangen "landbouw, recreatie & toerisme en waterstaatkundig beheer" is slechts een 'voorbeeld'-beoordeling weergegeven in de Alternatievennota. Het communicatietraject tussen het verschijnen van de nota en het opstellen van het advies door BOWS zou zowel een verbetering van de voorbeeld-beoordeling moeten opleveren (door middel van deskundigen-bijeenkomsten) als de reacties van de verschillende betrokken belangengroepen uit de regio (in de belangenvertegenwoordigers-bijeenkomsten).

2.2 Technische deskundigenbijeenkomsten

Deskundigen
De intentie was om vier deskundigen-bijeenkomsten te organiseren, te weten:

- recreatie & toerisme-deskundigen;
- landbouw-ambtenaren;
- natuurbeheerders c.q. ecologen;
- en medewerkers van waterschappen.

Uiteindelijk hebben drie van de vier bijeenkomsten plaatsgevonden. Met landbouw-deskundigen heeft helaas nooit een bijeenkomst plaatsgevonden doordat hiervoor bij de georganiseerde landbouw-organisaties geen belangstelling was en er door RWS Zeeland verzuimd is een opening te creëren via deskundigen-ambtenaren. Door Resource Analysis is dit als een gemiste kans ervaren. Zoals blijkt uit de ervaring met de recreatie- en toerismevertegenwoordigers was het voorgestelde communicatietraject door middel van deskundigenbijeenkomsten, via "technisch" overleg met belangenvertegenwoordigers als voorbereiding op bestuurlijk overleg, een bruikbare weg om de communicatiekanalen te openen.

Doel
In de technisch-deskundigenbijeenkomsten was het primaire doel het formuleren van criteria, waarop de projecten beoordeeld kunnen worden. De projectgroep heeft in de voorbeeld-beoordeling een aantal criteria voorgesteld, maar hier uitdrukkelijk bij vermeld dat deze in

het communicatietraject aangepast kunnen en moeten worden. De deskundigen-bijeenkomsten, met onafhankelijke partijen, waren er vooral op gericht een beperkt aantal criteria te formuleren, waarop alle projecten vanuit de betreffende belangengroep beoordeeld kunnen worden. In tweede instantie was er voor de deskundigen de mogelijkheid de individuele projecten te beoordelen met behulp van de eerder geformuleerde criteria. De beoordeling vond plaats volgens de methode uit de Alternatievennota en betreft het "scoren" van de projecten op de criteria.

2.2.1 Proces van de bijeenkomsten

Het proces van de bijeenkomsten was als volgt:

1. Introductie op het project "Herstel Natuur Westerschelde". Hierin werd het project tot nu toe en het verwachte vervolgtraject tot aan de definitieve vaststelling van het herstelplan toegelicht.
2. Technische toelichting op het tot stand komen van de projecten. Afhankelijk van de betreffende belangendeskundigen werd door een vertegenwoordiger van Heidemij/RIKZ een meer of minder uitgebreide toelichting gehouden op de ecologische achtergronden van de geformuleerde projecten.
3. Beoordeling criteria. De criteria, zoals voorgesteld in de Alternatievennota werden besproken, aangepast en ingevoerd in het communicatie-instrument NATWEST.
4. Voorbereiding scores projecten. Met behulp van het communicatie-instrument NATWEST werd vervolgens de situatie rond de Westerschelde in het algemeen gepresenteerd en kregen de aanwezigen de kans om de individuele projecten te bestuderen en een persoonlijke exercitie met NATWEST uit te voeren ter voorbereiding op de plenaire bespreking van de scores.
5. Scoren projecten. In een plenaire sessie werden de projecten gescoord op de geformuleerde criteria door de onafhankelijke deskundigen.
6. De verslagen van de bijeenkomsten zijn worden toegezonden aan alle deelnemers en hun commentaar is verwerkt in de bijgevoegde verslagen (bijlage I).

2.3 Technische (voorbereidings-)bijeenkomsten met belangen-vertegenwoordigers

Vertegenwoordigers per belangengroep
De intentie voor de voorbereidende bijeenkomsten met belangenvertegenwoordigers was om de volgende groepen uit te nodigen:

- campinghouders;
- natuurbeschermingsorganisaties;
- recreatie&toerisme-vertegenwoordigers;
- vertegenwoordigers voor de scheepvaart;
- vertegenwoordigers voor visserij;
- vertegenwoordigers voor havenschappen;
- landbouw;
- kamers van koophandel;
- werkgeversorganisaties (op eigen verzoek).

Doel
De belangenbijeenkomsten waren bedoeld om 1) de belangengroepen te informeren over het project "Herstel Natuur Westerschelde" en 2) het standpunt van de belangenvertegenwoordigers over het plan te bespreken. Voorgesteld was aanvankelijk om voor elke belangengroep twee bijeenkomsten te organiseren. De eerste bijeenkomst zou voornamelijk

informatief moeten zijn. Na een aantal weken zou dan een tweede bijeenkomst moeten plaatsvinden, nadat de vertegenwoordigers met hun achterban hadden overlegd. Niet voor elke groep bleken achteraf twee bijeenkomsten echter zinvol of nodig geacht te worden door de betrokkenen.

Het proces van de bijeenkomsten
Het proces van de bijeenkomsten verliep als volgt:

1. Introductie van het project "Herstel Natuur Westerschelde".
2. Presentatie van de criteria, zoals opgesteld door de deelnemers aan de 'deskundigenbijeenkomst'. In de belangenbijeenkomsten werd relatief weinig tijd besteed aan de criteria, aangezien dit door de deskundigenbijeenkomst werd samengesteld.
3. Voorbereiding scores projecten. Met behulp van het communicatie-instrument NATWEST werd vervolgens de situatie rond de Westerschelde in het algemeen gepresenteerd en kregen de aanwezigen de kans de individuele projecten te bestuderen en een persoonlijke exercitie met NATWEST uit te voeren ter voorbereiding op de plenaire bespreking van de scores.
4. Scoren projecten. In een plenaire sessie werden de aan de projecten scores gegeven voor elk criterium.
5. Op basis van de scores en op basis van de relatieve waarde die men aan een criterium gaf, worden prioriteiten gegeven aan de projecten. Alle resultaten zijn in het programma vastgelegd.

2.4 Workshop integrale afweging

Na de bijeenkomsten met de individuele belangenvertegenwoordigers is door Resource Analysis en Heidemij Advies, in overleg met Rijkswaterstaat Zeeland, een 1-dags workshop Integrale Belangenafweging voorbereid. Hiertoe waren op 21 maart de leden van de werkgroep Westerschelde (van het BOWS) en Projectgroep Herstel Natuur Westerschelde uitgenodigd. Het voornaamste beoogde doel van deze dag was de terugkoppeling van het communicatietraject naar het samenstellen van alternatieve pakketten maatregelen die tezamen een Natuurherstelplan-variant uit zouden maken. Deze pakketten zouden de basis hebben gevormd voor het concept-advies aan het Bestuurlijk Overleg. Kort voor aanvang van de workshop is echter besloten dat deze voorbereiding van het advies voor het Bestuurlijk Overleg door het dagelijks bestuur van het Overleg zou plaatsvinden en is de workshop vervallen.

3 Resultaten

De resultaten van de bijeenkomsten zijn onderverdeeld in technische bijeenkomsten en belangenbijeenkomsten. In eerste instantie werd de discussie gestart op basis van de criteria en scores uit de Alternatievennota, zoals weergegeven in tabel 1. De verslagen zijn bijgevoegd in bijlage I.

3.1 Technische bijeenkomsten

Waterschappen
De belangrijkste conclusies van de bijeenkomst zijn:

- De voorgestelde criteria in de Alternatievennota zijn bruikbaar voor de beoordeling, mits de volgende conclusies hieraan worden toegevoegd:

    1. Beheer- en onderhoudskosten zouden deel uit moeten maken van het natuurherstelplan.
    2. De effecten op inlaag- en binnendijken van de projecten moeten beoordeeld worden onder het criterium waterkeringen.
    3. Waterlopen moeten beoordeeld worden onder het criterium waterbeheer.
    4. Zoute kwel moet beoordeeld worden onder het criterium waterbeheer.

Het scoren en waarderen van de projecten wordt uitgevoerd met de kanttekening dat dit moeilijk te beoordelen is in dit stadium, aangezien nog weinig over de inrichting van de projecten bekend is. De resultatentabel staat weergegeven in het verslag.

Ecologen
De deskundigen concluderen dat de gevolgde aanpak van de projectgroep, betreffende het compensatiebeginsel en het standstill principe een goed uitgangspunt is. De voorgestelde criteria om de projecten te beoordelen vanuit natuurrendement zijn geschikt om alle projecten mee te beoordelen. De voorgestelde aanpak om de drie groepen maatregelen niet onderling te vergelijken, wordt door de deskundigen tegengesproken en een benadering wordt voorgesteld waarbij de groepen maatregelen wel onderling vergelijkbaar zijn.

Een tweede bijeenkomst met ecologen-deskundigen is afgesproken en door Resource Analysis voorbereid, maar enkele dagen voor de bijeenkomst door RWS Zeeland afgezegd.

Recreatie- en Toerisme
De belangrijkste conclusies zijn de formulering van een drietal criteria ter vervanging van de criteria uit de Alternatievennota:

Veruit het belangrijkste criterium wordt algemeen aangegeven te zijn de potentie voor medegebruik van de te creëren natuurgebieden. De effecten met betrekking tot nabij stad/dorp vallen hierbij in het niet en zijn later dan ook geschrapt.

"Medegebruik"
Het criterium medegebruik is een kwalitatieve aanduiding voor de potentiële recreatieve waarde van het gebied. Het ondervangt meerdere aspecten, die voor de verschillende projecten verschillend kunnen zijn. Het zijn 1) de belevingswaarde van een natuurgebied (zijn er verschillende types recreatie mogelijk, zoals wandelen, fietsen, vogels kijken of is het slechts mogelijk vanaf een afstand naar het gebied te kijken), 2) de toegankelijkheid van het gebied (is het gebied opengesteld voor publiek, geheel of gedeeltelijk) en 3) de kwaliteit van de aanrijroutes naar het gebied (veel en goede wegen, parkeergelegenheid).

Het "oude" criterium nabij "recreatie-concentratie", zoals was voorgesteld door de projectgroep is vervangen door twee nieuwe criteria, omdat het recreatiebeleid in de regio wordt onderscheiden in kustrecreatie en achterlandrecreatie. De criteria zijn dan ook:

Relatie met achterlandrecreatie en Relatie met kustrecreatie
Indien een natuurherstelproject aansluit bij de recreatie-activiteiten of -potenties in het achterland, krijgt het project een hogere score voor criterium 2 en indien het project aansluit bij de kustrecreatie of potenties voor kustrecreatie, krijgt het project een hogere score voor criterium 3.

De Gemeente Terneuzen heeft nadien een schriftelijk commentaar gestuurd waarin het binnendijks natuurherstelproject Rammekenshoek wordt aanbevolen, vanwege de goede aansluiting bij het project Fort Rammekenshoek. Voor het criterium 'relatie met achterlandrecreatie' wordt een positieve heroverweging van de score gevraagd.

Landbouw
Doordat geen bijeenkomsten met deskundigen of vertegenwoordigers van de landbouwsector hebben plaatsgevonden zijn de scores voor dit belang nog alleen gebaseerd op de informatie van Heidemij Advies.

Samenvattend zijn alle voorgestelde criteria en scores in tabel 2 weergegeven.

3.2 Belangenbijeenkomsten

Recreatie en Toerisme
Conclusies:

De criteria van de deskundigenbijeenkomst worden overgenomen en de scores deels aangepast.

De aanwezige belangenvertegenwoordigers stelden voor dat direct bij de projecten betrokken ondernemers (campinghouders) zelf de gelegenheid zouden krijgen vragen te stellen en hun mening te geven in een aparte bijeenkomst. Daarnaast werd geconcludeerd dat de gekozen benadering door de projectgroep om de drie categorieën maatregelen onafhankelijk te beoordelen niet opgaat vanuit het recreatiebelang bekeken. Bij de beoordeling van de projecten kunnen alle projecten met elkaar vergeleken worden.

De betrokken ondernemers bij het herstelpan zijn in een aparte bijeenkomst aanwezig geweest (zie verslag).

Door de aanwezigen is een aantal malen aangegeven dat de bijeenkomsten zeer op prijs werden gesteld. Door de belangenvertegenwoordigers is verschillende malen opgemerkt dat deze bijeenkomsten voor hen aanmerkelijk zinvoller waren dan de informatie-avonden in de gemeenten.

Het was opmerkelijk te constateren dat de sfeer van de bijeenkomsten aanzienlijk verbeterde. In december (tijdens de eerste bijeenkomsten met vertegenwoordigers van belangengroepen) waren de recreatie- en toerismevertegenwoordigers uiterst kritisch. Immers, er wordt bij ontpolderen ook gesproken over verplaatsen van campings (een vergelijkbaar belang met de landbouw), en bovendien bestaat de sector voor een deel uit (voormalig) landbouwers en campingboeren. Na enkele bijeenkomsten groeide de bereidheid inhoudelijk mee te praten en commentaar te geven. De bijeenkomst met direct betrokken campinghouders (waarvan enkelen hun bedrijf hadden in voorgestelde ontpolderingsprojecten) was -- vergeleken met de

aanvankelijke opstelling en de opstelling van de landbouw -- verrassend gematigd. Uiteindelijk is er door de sector een constructieve brief aan de voorzitter van het bestuurlijk overleg geschreven waarvan de inhoud voor een belangrijk deel was ontstaan tijdens de hier beschreven bijeenkomsten.

Naar de mening van Resource Analysis ligt hier een belangrijke sleutel in de omgang met belangengroepen in dergelijke conflictrijke situaties.

Scheepvaart, visserij en havenschappen
De vertegenwoordigers vanuit de scheepvaart en visserij hebben laten weten dat de projecten geen invloed hebben op hun activiteiten. Zij stelden dan ook geen prijs op een extra overleg.

Natuurbeschermingsorganisaties
De belangrijkste conclusie van de natuurbeschermingsorganisaties is dat zij in principe voor ontpolderen zijn. Zij delen de mening van de projectgroep dat dit de enige manier is om tot compensatie van het verlies aan natuur te komen. In principe maken zij geen onderscheid tussen de vijf ontpolderingsprojecten, aangezien het verschil in natuurrendement gering is. De Hedwigepolder wordt echter op een lagere prioriteit gezet, (hoewel het onderscheid klein is), aangezien de voorkeur uitgaat naar projecten in het zoute gedeelte van het estuarium.

Tabel 1 Visie Alternatievennota

Criterium	A01 Zuidgors	A03 Schor Waarde	A04 Keetenissepolder	A05 Saeftinge	A06 Hooge Platen	A07 Terneuzen	B01 Everingepolder	B06 Boonepolder	B07 Hedwigepolder	B08 Hellegatpolder	B09 Zwarte Polder	B10 Zwin/Leopold	B11 Groot Schoor	C11 Rammekenshoek	C12 Ellewoutsdijk	C13 Schore	C14 Hansweert	C15 Kruiningen	C16 Westveerpolder	C17 Kruibeke-B.-R.	C18 Schouselbroek	C19 Ossenisse	C20 Margarethapolder
A00 RANG																							
B00 NATUUR ONTPOLD							2	2	3	1	1	?	?										
B01 Natuurlijkheid	*	*	*	*	*	*	+	+	+	+	++	++	0	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
B02 Compleetheid	*	*	*	*	*	*	++	+	0	++	+	++	++	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
B03 Ecologisch	*	*	*	*	*	*	+	+	0	+	+	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
B04 Habitatbehoud	*	*	*	*	*	*	+	+	+	+	+	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C00 NATUUR BUITEN	1	4	?	2	3	3																	
C01 Natuurlijkheid	0	-	0	--	-	--	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C02 Compleetheid	++	+	++	0	++	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C03 Ecologisch	+	-	+	-	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C04 Habitatbehoud	0	0	+	-	0	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
D00 NATUUR BINNEN														3	1	2	4	2	4	?	?	3	2
D01 Natuurlijkheid	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	0	0	--	0	--	+	0	0	0
D02 Compleetheid	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	+	++	+	+	+	0	++	+	0	+
D03 Ecologisch	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	0	0	--	0	--	+	0	0	0
D04 Habitatbehoud	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
E00 LANDBOUW	1	1	?	1	1	1	4	1	2	5	3	?	?	4	6	5	1	8	7	?	?	2	3
E01 Infrastructuur	*	*	*	*	*	*	+	0	+	++	0	-	?	0	+	0	-	++	+	*	*	0	-
E02 Bodemgeschiktheid	*	*	*	*	*	*	+	0	0	+	+	0	?	0	0	0	-	+	+	*	*	0	+
E03 Verkaveling	*	*	*	*	*	*	+	0	+	0	+	0	?	0	+	0	-	0	0	*	*	0	-
F00 TOERISME	1	1	?	1	1	1	1	2	2	2	1	?	?	1	2	2	1	1	1	?	?	2	1
F01 Nabij stad	*	*	*	*	*	*	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	+	0	0	0	0	0	+
F02 nabij recre (oud)	*	*	*	*	*	*	+	0	0	0	+	+	0	0	0	0	0	+	+	0	0	0	0
G00 WATERHH	1	1	?	2	2	2	4	2	3	5	1	?	?	1	6	7	2	8	3	?	?	4	5
G01 Waterkering	+	+	0	+	0	0	-	+	0	-	+	-	0	0	0	0	0	0	0	-	*	0	0
G02 Waterbeheer	0	0	0	0	0	0	-	0	-	--	-	-	0	0	-	-	0	-	-	--	*	-	-
G03 Wegen	0	0	0	0	0	0	-	--	--	--	0	-	0	0	-	--	0	--	-	-	*	-	-
H00 OVERIGE																							
H01 Kosteneffectiviteit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabel 2 Visie na communicatietraject

Criterium	A01 Zuidgors	A03 Schor Waarde	A05 Saeftinge	A06 Hooge Platen	A07 Terneuzen	B01 Everingepolder	B06 Boonepolder	B07 Hedwigepolder	B08 Hellegatpolder	B09 Zwarte Polder	C11 Rammekenshoek	C12 Ellewoutsdijk	C13 Schore	C14 Hansweert	C15 Kruiningen	C16 Westveerpolder	C19 Ossenisse	C20 Margarethapolder
A00 RANG	1	5	3	4	2	4	2	3	2	1	1	8	7	3	4	6	2	5
B00 NATUUR ONTPOLDEREN						1	1	1	1	2								
B01 Natuurlijkheid						+	+	+	+	++								
B02 Compleetheid						++	+	0	++	+								
B03 Ecologisch						+	+	0	+	+								
B04 Habitatbehoud						+	+	+	+	+								
C00 NATUUR BUITENDIJKS	3	1	5	2	2													
C01 Natuurlijkheid	0	-	-	-	--													
C02 Compleetheid	++	+	0	++	+													
C03 Ecologisch	+	-	--	+	+													
C04 Habitatbehoud	0	0	0	0	+													
D00 NATUUR BINNENDIJKS											3	1	2	4	2	4	3	2
D01 Natuurlijkheid											-	0	0	--	0	--	0	0
D02 Compleetheid											+	++	+	+	+	0	0	+
D03 Ecologisch											-	0	0	--	0	--	0	0
D04 Habitatbehoud											+	+	+	+	+	+	+	+
E00 LANDBOUW	1	1	1	1	1	5	1	3	5	1	3	7	7	1	7	5	3	5
E01 Infrastructuur						+	0	+	++	0	0	+	0	-	++	+	0	-
E02 Bodemgeschiktheid						+	0	0	+	+	0	0	0	-	+	+	0	+
E03 Verkaveling						+	0	+	0	+	0	+	0	-	0	0	0	-
F00 TOERISME & RECREATIE	1	2	2	2	2			1			1						1	
F01 Medegebruik pot.	++	0	0	-	+	+	0	0	0	++	+	+	0	+	0	+	0	0
F02 Rel. achterlandrecr.	+	0	0	0	0	+	0	0	+	0	++	+	0	0	0	0	++	0
F03 Rel. kustrecreatie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0
G00 WATERHUISHOUDING	1	1	2	2	2	3	5	2	5	1	1	3	5	1	3	3	5	5
G01 Waterkering	+	+	0	0	0	-	--	0	--	+	0	0	0	0	0	0	0	0
G02 Waterbeheer	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	-	0	-	-	-	-
G03 Wegen	0	0	0	0	0	0	--	0	--	0	0	-	--	0	0	-	-	-
H00 HAALBAARHEID	1	1	1	1	1	5	3	1	2	4	2	5	8	1	5	8	3	8
H01 Acceptatie	++	++	++	++	0	--	-	++	+	0	+			++			+	
H02 Realisatie	++	++	++	++	0	+	+	+	+		+	0	-	+	0	-	-	-

Bijlage I-A

Verslagen van de bijeenkomsten tijdens het communicatietrajekt januari - maart 1996

Deskundigen-bijeenkomsten

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Technische Bijeenkomst Waterschappen, 7 februari 1996, te Middelburg

Aanwezig:
Waterschappen:
A. Provoost, A. Mouton (Het Vrije van Sluis); J.Y. Dekker, A.L. de Putter, P.J. Pijpelink (De Drie Ambachten); J.O.R. Alberda van Ekenstein, M.C.G. Kroon (Hulster Ambacht); A. Fortuin, J.T.M. van der Sande (Zeeuwse Eilanden).
Project:
P. van Heteren, H. Ringelberg (RWS Zeeland); J den Held (Heidemij Advies);
F.R. Rijsberman (Resource Analysis, voorzitter); J. Aerts (Resource Analysis, verslag).

---

1. Opening en Inleiding

Namens RWS-Zeeland worden de aanwezigen welkom geheten door de heer Van Heteren, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. Deze technische bijeenkomst met de Waterschappen is een van de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd worden om belanghebbenden te informeren over, en reacties te krijgen op, de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projectenbundel). Deze nota's zijn in het bezit van de aanwezigen.

Deze technische bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de erop volgende bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de zes bijeenkomsten in de gemeenten vanaf 21 februari a.s. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde Van Zwieten, in de tweede week van maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies met betrekking tot het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

De voorzitter zet de voorgestelde werkwijze van de bijenkomst uiteen. Na een korte technische inleiding over de beoordeling van de projecten zoals weergegeven in de Alternatievennota zal de reactie van de waterschappen besproken worden, m.n. met betrekking tot de waterstaatkundige effecten van de projecten. Dit betreft in de eerste plaats de criteria op basis waarvan de effecten op waterbeheer bepaald kunnen worden. Vervolgens worden de scores van de projecten voor ieder van de criteria doorgenomen. Met name voor het ondersteunen van het laatste punt kan gebruik gemaakt worden van het communicatie-instrument NATWEST.

2. Natuur Herstelplan Westerschelde

De heer Den Held van Heidemij Advies geeft een korte toelichting op de totstandkoming van, met name, de waardering van het natuurrendement en de effecten op waterstaatkundige belangen van de voorgestelde alternatieven (zie verder de Projectbundel en Alternatievennota). Een nadere definitie van de criteria die in de nota gebruikt zijn voor de beoordeling van de waterstaatkundige belangen wordt gegeven in het nog uit te brengen deelrapport "Beoordeling" en navolgend kort samengevat.

Om vanuit een waterschapskundig oogpunt tot afgewogen oordeel te komen met betrekking tot de voorgestelde herstel projecten, wordt in de Alternatievennota een drietal criteria gehanteerd: Waterkering, Waterbeheer en Wegen.

* Het criterium 'Waterkering' is gebaseerd op twee elementen: mogelijke toename van de veiligheid in de nieuwe situatie door toename van het voorland, en een mogelijke verandering in onderhoudskosten door verandering in de lengte van de waterkering.

* Met het criterium 'Waterbeheer' worden de effecten op het beheer als gevolg van uitgevoerde herstelwerken bedoeld. Effecten die zouden kunnen optreden in de omgeving van voltooide werken zijn:
  - toename van zoute kwel;
  - verandering van afwatering; en
  - verandering van polderpeil.

* Het derde criterium is 'Wegen'. Hieronder worden veranderingen (bijv. in termen van onderhoudskosten) aan infrastructuur zoals wegen en waterlopen verstaan.

3. Criteria

Met betrekking tot de criteria worden de volgende opmerkingen gemaakt.

* Er is discussie over de vraag of toegenomen beheer- en onderhoudskosten geen deel zouden moeten uitmaken van het Herstelplan. Aangegeven wordt dat in de huidige kostenramingen deze additionele kosten niet meegenomen zijn. Door de deelnemers wordt het mogelijk en belangrijk geacht om de toename in onderhoudskosten te kwantificeren en apart te vermelden. **De heren Provoost, Fortuin en Den Held zullen dit punt nader uitwerken.**

* De effecten op inlaag- en binnendijken zijn niet meegenomen in de criteriastructuur; eventuele veranderingen zullen worden beoordeeld onder het criterium "Waterkeringen".

* Waterlopen wordt door de aanwezigen liever gezien als onderdeel van het criterium 'Waterbeheer' en niet bij 'Wegen' (zoals in de nota).

* Zoute kwel is een mogelijk zeer belangrijk optredend effect dat nadelige gevolgen kan hebben voor de landbouw; dit wordt meegenomen onder "Waterbeheer".

Na uitvoerige discussie wordt besloten dat, met de opmerkingen zoals boven weergegeven, de drie criteria inderdaad gebruikt kunnen worden voor een beoordeling van de waterstaatkundige effecten. Toegenomen beheer- en onderhoudskosten zullen nader worden uitgewerkt.

4. Scores

Een belangrijk punt bij het beoordelen van de effecten is de inrichting van de projecten. Hierover is nog onvoldoende bekend om tot een gedetailleerde beoordeling te kunnen komen. Met deze kanttekening worden gezamenlijk de volgende scores bepaald na een individuele analyse met behulp van NATWEST (zie ook de bijgevoegde Tabel 1.).

* Voor de buitendijkse maatregelen wordt alleen effect verwacht (licht positief) voor het criterium waterkeringen voor de projecten A01 en A03 (Zuidgors en Schor Waarde).

* Voor de ontpolderingsmaatregelen worden alle effecten als negatief beoordeeld, behalve een mogelijk licht positief effect voor het criterium waterkeringen voor de Hedwigepolder. Aangetekend wordt dat de scores in de Alternatievennota voor het project B06 (Boonepolder en Ooster-Zwakepolder) onjuist zijn, omdat hier nog geen rekening gehouden is met de uitbreiding van dit mogelijke project met de Ooster-Zwakepolder). De projecten B06 en B08 worden voor alle drie de criteria sterk negatief (dubbel min) beoordeeld. De Hedwige polder en Zwarte polder hebben de minste negatieve effecten vanuit het waterstaatskundig oogpunt.

* De binnendijkse maatregelen worden ook, vanuit waterstaatkundig oogpunt, overwegend negatief beoordeeld. C11 en C14, inlagen bij Rammekenshoek en Hansweert, worden verwacht minder negatieve effecten te hebben. C13, inlaag Schore, wordt als meest negatief beoordeeld.

5. Ranking

Op basis van de scores zoals weergegeven in Tabel 1 resulteert, per categorie maatregelen, een ranking zoals ook in Tabel 1 weergegeven.

6. Pakketsamenstelling

De aanwezigen constateerden dat het voor hen, als technici, niet goed mogelijk was zinvolle uitspraken over het formuleren van pakketten maatregelen tot een compleet herstelplan te doen.

Lijst van Aanwezigen

Waterschap Het vrije van Sluis
Ing. A. Provoost
Drs. A. Mouton
Waterschap Het vrije van Sluis
Postbus 28
45100 AA Oostburg

Waterschap de drie Ambachten
Mr. J.Y. Dekker
ing. A.L. de Putter
P.J. Pijpelink
Waterschap de drie Ambachten
Postbus 1107
4530 GC Terneuzen

Waterschap Hulster Ambacht
Mr. J.O.R. Alberda van Ekenstein
Ing. M.C.G. de Kroon
Waterschap Hulster Ambacht
Postbus 6
4560 AA Hulst

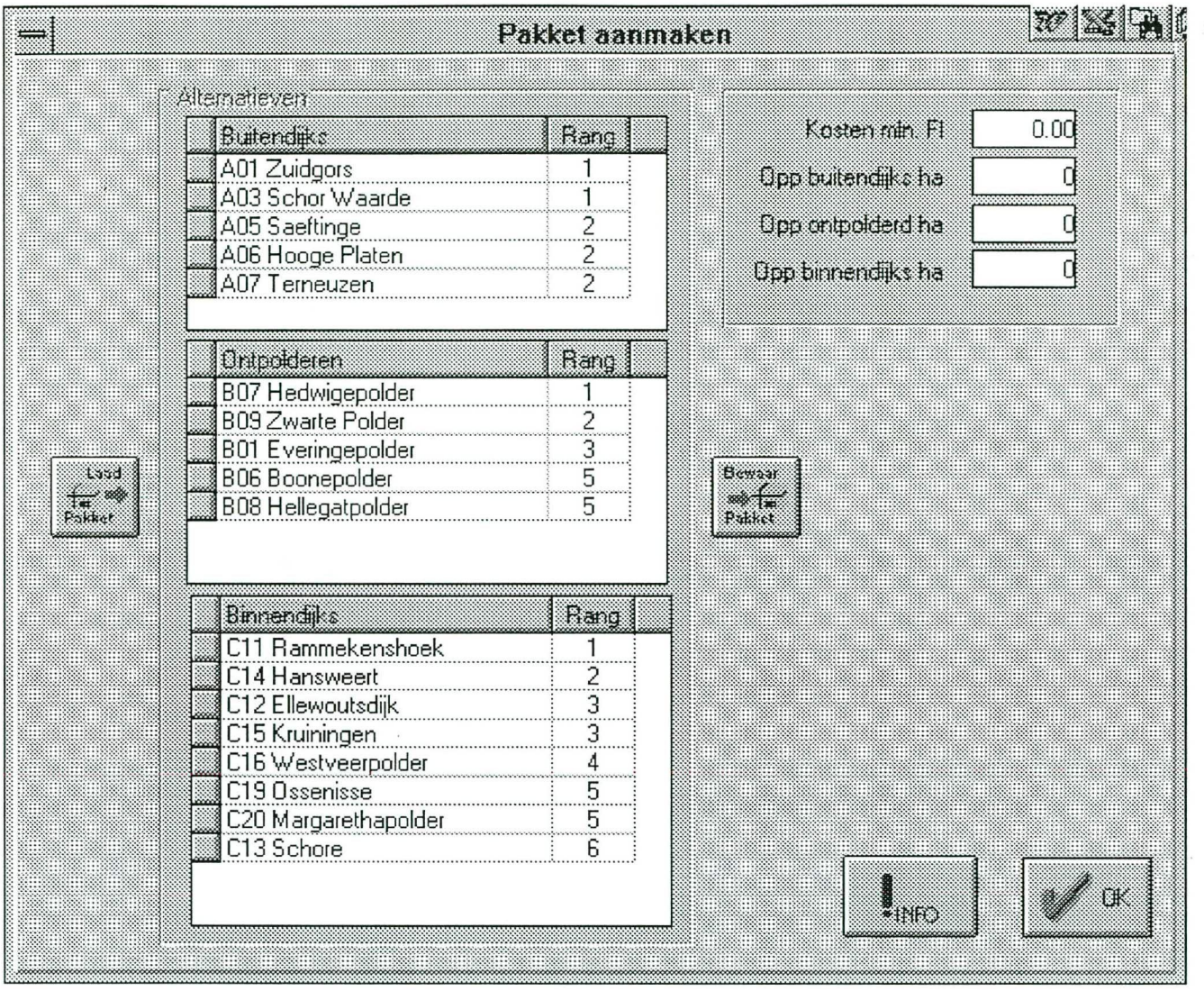
Waterschap Zeeuwse Eilanden
Drs. A. Fortuin
Ir. J.T.M. van der Sande
Waterschap Zeeuwse Eilanden
Postbus 114
4460 AC Goes

RWS Zeeland
H. Ringelberg
P. van Heteren
RWS Zeeland
Postbus 5014
4330 KA Middelburg

Heidemij Advies
drs. J. den Held
Utrechtse weg 68
Postbus 264
6800 AG Arnhem

Resource Analysis
Dr. Ir. F.R. Rijsberman
Drs. J.C.J.H. Aerts

Rangorde Maatregelen Waterschappen

Criterium	A01 Zuidgors	A03 Schor Waarde	A05 Saeftinge	A06 Hooge Platen	A07 Terneuzen	B01 Everingepolder	B06 Boonepolder	B07 Hedwigepolder	B08 Hellegatpolder	B09 Zwarte Polder	C11 Rammekenshoek	C12 Ellewoutsdijk	C13 Schore	C14 Hansweert	C15 Kruiningen	C16 Westveerpolder	C19 Ossenisse	C20 Margarethapolder
A00 RANG	1	1	2	2	2	3	5	1	5	2	1	3	6	2	3	4	5	5
B00 NATUUR ONTPOLD																		
C00 NATUUR BUITEN																		
D00 NATUUR BINNEN																		
E00 LANDBOUW																		
F00 TOERISME																		
G00 WATERHH	1	1	2	2	2	3	5	1	5	2	1	3	6	2	3	4	5	5
G01 Waterkering	+	+	0	0	0	-	--	+	--	0	0	0	0	0	0	0	0	0
G02 Waterbeheer	0	0	0	0	0	-	--	-	--	-	0	-	-	0	-	-	-	-
G03 Wegen	0	0	0	0	0	0	--	0	--	0	0	-	--	0	0	-	-	-
H00 OVERIGE																		

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Technische Bijeenkomst Recreatie / Toerisme, woensdag 14 februari 1996, te Middelburg

Aanwezig:
Gemeenten:
J. Lievens (Gemeente Terneuzen), J. Kloet (Gemeente Reimerswaal), M. Stroo (Waterschap "Het vrije van Sluis"), R. de Meyer (Gemeente Hulst), F. Sanderse (Gemeente Oostburg), J. Everaert (Gemeente Hontenisse), mw. M. Boogerd (Gemeente Borsele).
Project:
mw. L. de Jong (RWS Zeeland, gedeeltelijk, vervangt J. den Held van Heidemij Advies), mw. A. Spanjers (gedeeltelijk, RWS Zeeland); F.R. Rijsberman (Resource Analysis, voorzitter); mw. R.B. Wams (Resource Analysis, verslag).

---

1. Welkom en Introductie

De aanwezigen worden welkom geheten door de heer Rijsberman, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. Deze technische bijeenkomst met de recreatie-deskundigen van de betrokken gemeenten bij het Herstelplan Natuur Westerschelde is één van de voorbereidende bijeenkomsten met deskundigen om de criteria en scores, voorgesteld door de projectgroep, te beoordelen en aan te vullen. Dit is in voorbereiding op de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd wordt om belanghebbenden te informeren over de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projectenbundel) en om hun reacties hierop te verkrijgen. Deze nota's zijn in het bezit van de aanwezigen.

Deze technische bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de erop volgende bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de zes bijeenkomsten in de gemeenten vanaf 21 februari a.s. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde van Zwieten, in de tweede week van maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies met betrekking tot het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

De voorzitter zet de voorgestelde werkwijze van de bijeenkomst uiteen. Na een korte technische inleiding op het Herstelplan Natuur Westerschelde, door mevrouw De Jong, zal de mening van de deskundigen over de waardering van de alternatieven besproken worden. Dit betreft in de eerste plaats de criteria op basis waarvan de projecten vanuit recreatie-oogpunt beoordeeld moeten worden. Vervolgens zullen aan de geformuleerde criteriascores voor ieder van de alternatieven worden toegekend. Met name voor het

tweede punt kan gebruik gemaakt worden van het communicatie-instrument NATWEST.

2. Inleiding Herstelplan Natuur Westerschelde.

Mevrouw De Jong geeft een korte toelichting op de totstandkoming van, met name, de waardering van het natuurrendement van de voorgestelde alternatieven (zie verder de Projectbundel en Alternatievennota).

3. Definitie van criteria

De heer Rijsberman legt kort uit dat de alternatievennota is opgesteld op basis van het natuurrendement van de verschillende projecten. Een keuze uit de projecten zal gemaakt worden mede op basis van de overige belangen. Bijvoorbeeld bij het gelijk scoren van twee projecten vanuit natuurrendement, kunnen voorkeuren van andere belanghebbenden doorslaggevend zijn. Op verzoek van de aanwezigen, geeft mevrouw De Jong een toelichting op de geformuleerde criteria voor de beoordeling vanuit natuurrendement. Daarna wordt aan alle aanwezigen de mogelijkheid geboden een reactie op de criteria uit de alternatievennota te geven. Na enige discussie, waar tevens andere opmerkingen en vragen naar voren kwamen, zijn de volgende vier criteria voor de beoordeling van de projecten vanuit recreatiebelang voorgesteld:

Nabij stad / dorp. Het criterium "nabij stad / dorp" is een formuleringswijziging van het door de projectgroep voorgestelde criterium "nabij stedelijk gebied". De betekenis van het criterium blijft echter hetzelfde. Met het criterium wordt bedoeld of het uit te voeren project in de buurt van een dorp of een stad ligt. Hoe dichter een natuurgebied bij de bebouwing ligt, hoe hoger de score.

Het criterium nabij "recreatie-concentratie", zoals was voorgesteld door de projectgroep is vervangen door twee nieuwe criteria, omdat het recreatiebeleid in de regio wordt onderscheiden in kustrecreatie en achterlandrecreatie. De criteria zijn dan ook:
Relatie met achterlandrecreatie en Relatie met kustrecreatie.
Indien een natuurherstelproject aansluit bij de recreatie-activiteiten of -potenties in het achterland, krijgt het project een hogere score voor criterium 2 en indien het project aansluit bij de kustrecreatie of potenties voor kustrecreatie, krijgt het project een hogere score voor criterium 3.

"Medegebruik". Het citerium medegebruik is een kwalitatieve aanduiding voor de potentiële recreatieve waarde van het gebied. Het ondervangt meerdere aspecten, die voor de verschillende projecten verschillend kunnen zijn. Het zijn 1) de belevingswaarde van een natuurgebied (zijn er verschillende types recreatie mogelijk, zoals wandelen, fietsen, vogels kijken of is het slechts mogelijk vanaf een afstand naar

het gebied te kijken), 2) de toegankelijkheid van het gebied (is het gebied opengesteld voor publiek, geheel of gedeeltelijk) en 3) de kwaliteit van de aanrijroutes naar het gebied (veel en goede wegen, parkeergelegenheid). Opgemerkt moet worden dat het criterium 'medegebruik' in dit stadium van het project moeilijk te scoren is, aangezien de scores voor een groot deel afhangen van de inrichting van de gebieden. In dit stadium van het project zijn de voorgestelde projecten nog niet ingericht. Aan de inrichting van het gebied wordt door de aanwezigen echter een groot belang gehecht.

De overige reacties van de aanwezigen op de alternatievennota, die niet direct op de criteria betrekking hebben, zijn in het onderdeel 'opmerkingen' in dit verslag opgenomen.

4. Beoordelen en aanvullen van de scores

De volgende overwegingen zijn gemaakt bij de totstandkoming van de scoretabel, zie tabel 1.

Nabij dorp / stad
De projecten Zuidgors, Everingepolder, Boonepolder, Rammekenshoek, Ellewoutsdijk, Hansweert, Kruiningen en de Margaretapolder krijgen een + ten opzichte van de overige projecten vanwege hun gunstiger locatie.

Relatie met achterlandrecreatie
De projecten Zuidgors, Everingepolder, Hellegatspolder, Ellewoutsdijk en Ossenisse krijgen een + ten opzichte van de overige projecten, aangezien deze projecten of beter aansluiten bij bestaande achterlandrecreatie of beter kunnen leiden tot een stimulering van de achterlandrecreatie dan de overige projecten.

Relatie met kustrecreatie
De Zwarte polder is het enige project wat in relatie staat tot kustrecreatie, vanwege de locatie van het project.

Medegebruik
De projecten Zuidgors en Zwarte polder scoren hoog, met een dubbel +, op dit criterium vanwege voor de Zuidgors de grotere aantrekkelijkheid van het gebied door de schorvorming bij de Zuidgors, wat een gevarieerder gebied oplevert en voor de Zwarte Polder de grotere aantrekkelijkheid van het gebied (natuur, duinen) in vergelijking tot het huidige beeld (agrarisch gebruik) van de Zwarte polder. De projecten Everingepolder, Ellewoutsdijk, en Westveenpolder zijn alle met + beoordeeld. Voor de Hooge Plaaten is een - gescoord, vanwege het feit dat hier een negatief recreatief medegebruik verwacht wordt. De 'natuurrecreanten' kunnen geen gebruik maken van dit stukje natuurherstel, terwijl plezierjachten wel kunnen aanleggen en het natuurgebied ernstig verstoren. De broedbiotopen Terneuzen en Hansweert

hebben een positieve score gekregen voor het criterium 'medegebruik', met de aanname dat het mogelijk moet zijn een gepaste weg langs het gebied aan te leggen, zodat geïnteresseerden van afstand het broedgebied kunnen bekijken.

5. Beoordeling rangordes

Uit de alternatievennota is gebleken dat de ontpolderingsmaatregelen, de binnendijkse en buitendijkse maatregelen niet onderling vergeleken kunnen worden vanuit het natuurrendement. Om deze reden worden de projecten alleen per groep vergeleken. Zie tabel 1 voor de rangorde van de projecten.

6. Opmerkingen

In het algemeen wordt een natuurgebied niet erg gewaardeerd, wanneer er een bord met 'verboden toegang' bij staat. Wanneer echter een klein gedeelte vrij toegankelijk is, of wanneer een dijk, weg, of vlonder door het gebied is aangelegd, vergroot dit het draagvlak van de toeristen en recreanten voor een dergelijk gebied.

De vraag werd gesteld of er strand verloren gaat, als gevolg van de herstelmaatregelen. Naar deze vraag is onderzoek gestart en er zijn afspraken met de betrokken gemeenten om hen op de hoogte te brengen, indien er sprake is van verlies aan strand.

De belevingswaarde van een gebied voor recreatie/toerisme wordt sterk bepaald door de variatie **in** het gebied, maar ook door de variatie van het gebied ten opzichte van het **omringende** gebied.

Er zijn in een eerdere fase van het project voorstellen voor natuurherstel afgewezen, die vanuit recreatie-oogpunt zeer aantrekkelijk zijn. Vanwege de eerste afweging op natuurrendement zijn deze projecten voor recreatie nu uit beeld verdwenen. Dit wordt als jammer ervaren.

De Zwin/Leopoldpolder heeft een positieve score voor het criterium 'medegebruik' gekregen. Deze polder wordt echter in de afweging voor het herstelplan Natuur Westerschelde niet meegenomen, aangezien de projectgroep van mening is dat het te plegen natuurherstel ter compensatie van de verdieping van de Westerschelde op Nederlands grondgebied moet plaatsvinden.

7. Sluiting

Tabel 1: Criteria en scores zoals geformuleerd tijdens de recreatie/toerisme deskundigen bijeenkomst van woensdag 14 februari 1996.

NATWEST RTD Datum: 15/02/1996 Tijd: 18:00 - Pagina 1

Criterium	A01 Zuidgors	A03 Schor Waarde	A04 Keetenissepolder	A05 Saeftinge	A06 Hooge Platen	A07 Terneuzen	B01 Everingepolder	B06 Boonepolder	B07 Hedwigepolder	B08 Hellegatpolder	B09 Zwarte Polder	C11 Rammekenshoek	C12 Ellewoutsdijk	C13 Schore	C14 Hansweert	C15 Kruiningen	C16 Westveerpolder	C17 Kruibeke-B.-R.	C19 Ossenisse	C20 Margarethapolder
A00 RANG	1	5	5	5	6	2	2	5	5	3	1	4	1	8	2	4	4	8	4	4
B00 NATUUR ONTPOLD																				
C00 NATUUR BUITEN																				
D00 NATUUR BINNEN																				
E00 LANDBOUW																				
F00 n.v.t.																				
G00 WATERHH																				
H00 TOERISME	1	5	5	5	6	2	2	5	5	3	1	4	1	8	2	4	4	8	4	4
H02 Achterland recreatie	+	0	0	0	0	0	+	0	0	+	0	0	+	0	0	0	0	0	+	0
H03 "Medegebruik"	++	0	0	0	-	+	+	0	0	0	++	0	+	0	+	0	+	0	0	0
H04 Kustrecreatie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0	0	0	0
H05 Nabij stad / dorp	+	0	0	0	0	0	+	+	0	0	0	+	+	0	+	+	0	0	0	+

Overzicht adresssen deelnemers:

Gemeente Borsele
Bureau Welzijn
Mevrouw M. Boogerd
Postbus 1
4450 AA HEINKENSZAND

Gemeente Oostburg
De heer M. ten Braal
Postbus 27
4500 AA OOSTBURG

Gemeente Oostburg
De heer F. Sanderse
Postbus 27
4500 AA OOSTBURG

Gemeente Vlissingen
Sector Stadsontwikkeling/EZ
De heer J. van Dam
Stadhuisplein 2
4382 LG VLISSINGEN

Gemeente Vlissingen
Sector Stadsontwikkeling/EZ
Mevrouw M. Plugge
Stadhuisplein 2
4382 LG VLISSINGEN

Heidemij Advies
De heer J. den Held
Postbus 264
6800 AG ARNHEM

Resource Analysis
Mevrouw R.B. Wams
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

Resource Analysis
De heer F.R. Rijsberman
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

RWS Directie Zeeland
Mevrouw drs. S.A. de Jong
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

Gemeente Hontenisse
De heer J. Everaert
Postbus 20
4581 ZG KLOOSTERZANDE

Gemeente Terneuzen
Sector MAZA
De heer J. Lievens
Postbus 35
4530 AA TERNEUZEN

Gemeente Hulst
De heer R. de Meyr
Postbus 49
4560 AA HULST

Waterschap "Het Vrije van Sluis"
De heer M. Stroo
Postbus 28
4400 AA OOSTBURG

Gemeente Reimerswaal
Afdeling Bouwen en Wonen
De heer J. Kloet
Postbus 70
4416 ZH KRUININGEN

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Discussiebijeenkomst Ecologen, 23 februari 1996 te Utrecht

Aanwezig:
Deskundigen:
E. Marteijn (RIZA Lelystad), W. Iedema (RWS Directie IJsselmeer), R. Postma (RIZA Arnhem), T. Kramer (ZMF), C. Bisseling (IKC Natuurbeheer), P. Herman (CEMO), J. Beiersbergen (Provincie Zeeland)

Project:
L. de Jong (voorzitter) en L. Santbergen (RWS Zeeland), H. Smit en J. Coosen (RIKZ); F.R. Rijsberman (Resource Analysis), R.B. Wams (Resource Analysis, verslag)

1. Opening en Inleiding

Namens RWS-Zeeland worden de aanwezigen welkom geheten door mevrouw De Jong, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. De aanwezigen zijn hier om de werkwijze van de projectgroep Herstel Natuur Westerschelde kritisch te beoordelen. De voorzitter stelt voor hierover in ronden te discussiëren. In een eerste ronde wordt iedereen verzocht de betrokkenheid bij het project vanuit de werkkring weer te geven en een eerste reactie te geven van de informatie die tot nu toe vanuit de pers is ontvangen. In een tweede ronde wordt de mening van de deskundigen gevraagd over de gehanteerde uitgangspunten door de projectgroep, namelijk het hanteren van het compensatiebeginsel en het 'stand still-principe' bij de totstandkoming en beoordeling van de projecten. In de derde ronde wordt de mening gevraagd over de opgestelde criteria, op basis waarvan de projecten beoordeeld zullen worden. De voorzitter verzoekt de toegestuurde werkdocumenten "Effecten" en "Beoordeling" als vertrouwelijk te behandelen en niet te verspreiden.

Ronde 1 Eerste reactie op project Herstel Natuur Westerschelde

Carla Bisseling heeft vanuit het IKC verschillende concepten van de alternatievennota gezien. Vanuit de pers zijn de negatieve geluiden opgevangen. Binnen LNV wordt landelijk relatief weinig aandacht aan het project gegeven, maar regionaal staat het volop in de belangstelling.

John Beiersbergen is vanuit de Provincie Zeeland betrokken geweest bij de alternatievennota. De inhoud is de maximaal haalbare inhoud in relatie tot de beschikbare tijd. Het proces had echter efficiënter gekund. Aangezien de inspraakprocedure al gestart is, wordt door hem aan het nut van deze bijeenkomst getwijfeld.

Thijs Kramer is op eigen verzoek betrokken geraakt bij de projectgroep. De huidige ophef over de plannen is vooral te danken aan de afzijdige houding van RWS en het open planproces. Hij presenteert gegevens van een enquête in Zeeland van de PZC over het project Herstel Natuur Westerschelde:

79% van de ondervraagden is op de hoogte van het project,
80% weet dat het gaat om de economische ontwikkeling van de haven van Antwerpen,
53% gaat akkoord met de verdieping,
68% is tegen ontpolderen,
50% is voor het herstel van verlies aan natuur.

Erik Marteijn meldt dat het RIZA wat op de achtergrond blijft in het project. Gezien de houding van de Zeeuwen in relatie tot de watersnoodramp in 1953 is het tijdstip van de overleg-/informatierondenwat ongelukkig gekozen.

Peter Herman heeft in de Vlaamse pers vooral de recreatieve gevolgen van het herstelplan gevonden. Opmerkelijk was dat geen standpunt of informatie van RWS was terug te vinden. Ondanks het feit dat RWS geen mening kan geven over de plannen, is het wel wenselijk dat ze in een persconferentie feitelijke informatie verstrekken.

Henk Smit en Jon Coosen zijn betrokken geweest bij het opstellen van de alternatievennota.

Renske Postma betreurt de negatieve geluiden in de media en de houding van RWS. RWS heeft de ideeën in kwestie geleverd en zou dus de positieve argumentatie kunnen geven, die de eenzijdige geluiden uit de pers zou kunnen wegnemen.

Leo Santbergen is vanaf het begin betrokken geweest bij het project. Ondanks de falende communicatiestrategie op dit moment is er nog goede hoop een positieve wending aan het project te geven.

Wouter Iedema benadrukt ook de noodzaak van RWS om feitelijke informatie te verstrekken.

Frank Rijsberman licht toe dat Resource Analysis niet betrokken is geweest bij het opstellen van de alternatievennota als zodanig, maar nu betrokken is bij het afwegingsproces in een bredere zin.

Ronde 2: Compensatiebeginsel en 'stand still' principe

In het algemeen kunnen de aanwezigen zich vinden in de gehanteerde filosofie van de projectgroep. Een aantal commentaren en opmerkingen wordt echter gemaakt. Deze staan hieronder weergegeven.

- Er worden twee oppervlakten met verlies aan areaal genoemd, namelijk 200/300 ha versus 460 ha. Hierover moet duidelijkheid komen.

- Er heeft geen beoordeling plaatsgevonden op effecten van de voorgestelde maatregelen op systeemniveau. Dit wordt door de aanwezigen als een gemis ervaren.

- Uit de nota blijkt niet de afweging of herstel van verlies aan natuur op de lokatie van het verlies moet plaatsvinden of 'ergens' binnen de systeemgrenzen. Dit moet worden toegevoegd.

- De robuustheid en natuurlijke dynamiek van de Westerschelde moeten behouden blijven. Door de verdieping wordt het systeem kwetsbaarder. Dit kan gecompenseerd worden door het systeem te verruimen, dus ontpolderen. Dat de robuustheid van het systeem afneemt door de verdieping moet duidelijker benadrukt worden (het systeem kan minder 'klappen' opvangen).

- In de nota ontbreekt een goede kosten/baten-analyse. Tevens wordt opgemerkt dat het uitwisselen van natuurgebieden weggegooid geld is.

- Los van de komende verdieping is het systeem nu ook al kwetsbaarder geworden, grote oppervlakten schor, die verdwenen zijn, komen niet meer terug. Hieraan zou het Herstelplan ook iets moeten doen.

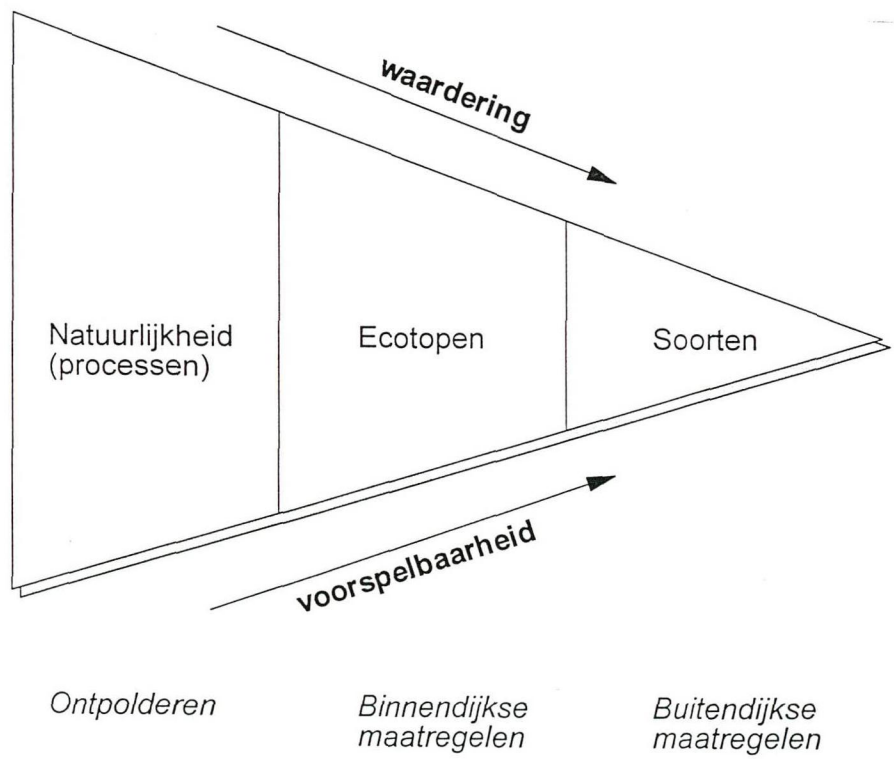
- De herstelplannen richten zich niet op het systeemniveau van de Westerschelde. Vanuit Ruimtelijke Ordening belangen bekeken, gaat de WS het groene hart worden voor de regio tussen Dordrecht en Antwerpen. Het is daarom de vraag of natuurherstel persé in de Westerschelde moet plaatsvinden. Ook natuurherstel op het niveau van het stroomgebied was een mogelijke uitwerking geweest. De projectgroep hanteert het uitgangspunt dat het budget van de Belgen (44 miljoen) op Nederlands grondgebied besteed moet gaan worden. Er wordt momenteel nagedacht over een Vlaams natuurherstelplan, waarin samenwerking met NL een rol speelt.

- Het is nog niet bekend hoe moet worden omgegaan met het inwisselen van ontpoldermaatregelen tegen binnendijkse maatregelen in het kader van het compensatiebeginsel: in hoeverre staat bijvoorbeeld 250 ha ontpolderen tegenover 500 ha binnendijks natuurherstel?

Ronde 3 Criteria

De voorgestelde criteria door de projectgroep worden door de aanwezigen als geschikt voor de beoordeling gezien. Het uitgangspunt van de projectgroep dat de drie groepen maatregelen "Ontpolderen", "Binnendijkse Maatregelen" en "Buitendijkse Maatregelen", onderling niet vergelijkbaar zijn, wordt door de aanwezigen tegengesproken. Het is mogelijk de projecten allen onderling te vergelijken en te beoordelen met behulp van de vier criteria natuurlijkheid, compleetheid, ecologisch perspectief en habitatbehoud. Er wordt echter wel voorgesteld dit volgens een nieuwe benadering te doen, welke in figuur 1 is uitgewerkt. Verwacht wordt dat het resultaat van de vergelijking van de groepen maatregelen onderling zal uitwijzen dat ontpolderen het beste voor het systeem is. Deze conclusie is dan beter onderbouwd dan nu het geval is, met drie onvergelijkbare groepen maatregelen.

Voorgesteld wordt op drie niveaus te beoordelen: het procesniveau, het ecotoopniveau en het soortniveau. De waardering voor een project is het grootst, indien het bijdraagt aan herstel of behoud van natuurlijke processen zoals getijdewerking enz., iets minder groot indien het project bijdraagt aan het behoud of herstel van ecotopen en nog iets minder groot indien het slechts bijdraagt aan herstel of behoud van soorten. Dit is uitgewerkt in onderstaande figuur.

Figuur 1: Voorstel beoordelingskader projecten Herstel Natuur Westerschelde van onafhankelijke deskundigengroep.

De deskundigengroep is van mening dat alle projecten vanuit deze benadering vergelijkbaar zijn en beoordeeld kunnen worden. De groep is bereid in een volgende bijeenkomst deze beoordeling uit te voeren. Door RWS zal intern worden besproken in welke vorm dit advies het beste kan worden aangeboden.

Deze bijeenkomst zal plaatsvinden op dinsdag 19 maart om 9.30 uur te Utrecht.

Einde

Verzendlijst deelnemers discussiebijeenkomst ecologen

De heer K. de Smet
Instituut voor Natuurbehoud
Bus 7
2018 Antwerpen
BELGIE

De heer P. Meire
Instituut voor Natuurbehoud
Kiewitdreef 3
3500 Hasselt
BELGIE

De heer E. Marteijn
RIZA Lelystad
Postbus 17
8200 AA LELYSTAD

De heer L.L.P.A. Santbergen
RWS Directie Zeeland
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

Mevrouw S.A. de Jong
RWS Directie Zeeland
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

De heer H. Smit
RIKZ
Postbus 8039
4330 AE MIDDELBURG

De heer J. Coosen
RIKZ
Postbus 8039
4330 AE MIDDELBURG

De heer J. den Held
Heidemij Advies
Postbus 264
6800 AG ARNHEM

De heer W. Iedema
RWS Directie IJsselmeer
Postbus 600
8200 AP LELYSTAD

Mevrouw R. Postma
RIZA Arnhem, RVV
Postbus 9072
6800 ED ARNHEM

De heer T. Kramer
Zeeuwe Milieu Federatie
Postbus 334
4460 AS GOES

Mevrouw C.M. Bisseling
IKC Natuurbeheer
Postbus 30
6700 AA WAGENINGEN

De heer P.M.J. Herman
CEMO, Yrseke
Vierstraat 28
4401 EA YRSEKE

De heer J. Beijersbergen
Provincie Zeeland, Directie RMW
Postbus 165
4330 AD MIDDELBURG

Resource Analysis
De heer F.R. Rijsberman
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

Resource Analysis
Mevrouw R. Wams
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

Bijlage I-B

Verslagen van de bijeenkomsten tijdens het communicatietrajekt januari - maart 1996

Belangenvertegenwoordigers-bijeenkomsten

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Technische Bijeenkomst Natuurbeschermings Organisaties, 6 februari 1996, te Middelburg

Aanwezig:
NB-organisaties:
G.J. Buth (St. het Zeeuwse Landschap); T. Kramer (Zeeuwse Milieufederatie);
G. de Groot, U. Hassenfras (Ver. tot Behoud van Natuurmonumenten);
T. van Gelder (LNV, Dir. Zuid-West); J.W. Vergeer (Vogelbescherming Nederland);
R. Lodiers (Cons. Milieu- en Natuureducatie Zeeland), gedeeltelijk.
Project:
L. de Jong, A. Spanjers en A. Wijga (RWS Zeeland); H. Smit (RIKZ);
F.R. Rijsberman (Resource Analysis, voorzitter); J. Aerts (Resource Analysis, verslag).

---

1. Opening en Inleiding

Namens RWS-Zeeland worden de aanwezigen welkom geheten door mevrouw De Jong, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. Deze technische bijeenkomst met de Natuurbeschermings (NB) Organisaties is een van de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd worden om belanghebbenden te informeren over, en reacties te krijgen op, de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projectenbundel). Deze nota's zijn in het bezit van de aanwezigen.

Deze technische bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de erop volgende bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de zes bijeenkomsten in de gemeenten vanaf 21 februari a.s. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde van Zwieten, in de tweede week van maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies met betrekking tot het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

De voorzitter zet de voorgestelde werkwijze van de bijenkomst uiteen. Na een korte technische inleiding, en een inleiding op de betrokkenheid van de NB-organisaties totdusver, zal de mening van de NB-organisaties over de waardering van het natuurrendement van de alternatieven besproken worden. Dit betreft in de eerste plaats de criteria op basis waarvan het natuurrendement bepaald is. Vervolgens zullen de toegekende scores en rangorde van ieder van de alternatieven besproken worden. Ten slotte wordt besproken welk pakket van maatregelen in de visie van de NB-organisaties compensatie van de effecten van de verdieping geeft. Met name voor het ondersteunen van het laatste punt kan gebruik gemaakt worden van het communicatie-instrument NATWEST.

2. Natuur Herstelplan Westerschelde

De heer Smit van RIKZ geeft een korte toelichting op de totstandkoming van, met name, de waardering van het natuurrendement van de voorgestelde alternatieven (zie verder de Projectbundel en Alternatievennota).

3. Positie NB-organisaties

De heer Kramer van de Zeeuwse Milieufederatie licht de positie van de NB-organisaties met betrekking tot het herstelplan toe. De NB-organisaties zijn in beginsel tegen de verdieping van de Westerschelde. Zij leggen de verantwoordelijkheid van mogelijke gevolgen voor het milieu dan ook geheel bij de partij die voor de verdieping heeft gekozen. Aangezien de verdieping nu een politiek feit is stellen de NB-organisaties dat volgens het compensatiebeginsel de natuurwaarden die als gevolg van de verdieping verdwijnen zoveel mogelijk hersteld dienen te worden.

Hierbij past een actieve houding vanuit de NB-organisaties. De NB-organisaties moeten toezien op een zo volledig mogelijk herstel van verloren natuurwaarden. Hierbij wordt kritisch gekeken of de maatregelen passen in de 'ecosysteem visie delta' en of het estuariene karakter van de Westerschelde wordt behouden en wordt uitgebouwd.

De NB-organisaties stellen zich op achter de visie van de Alternatievennota dat natuurwaarden die verdwijnen als gevolg van de verdieping alleen volledig kunnen worden hersteld als er ontpolderings-projecten worden uitgevoerd. Gezien de schattingen van effecten betekent dit dat er orde 500 ha ontpolderd zou moeten worden.

4. Discussie en reacties

In het algemeen wordt de visie van de Alternatievennota door de NB-organisaties onderschreven, met de volgende kanttekeningen en vragen:

Algemeen

* Voorgesteld wordt Tabel 2, p.14, in de Alternatievennota opnieuw in te delen zodat 'ontpoldering' eruit springt (en niet de suggestie gewekt wordt dat de drie categorieën gelijkwaardige alternatieven zijn).

* Er wordt gevraagd naar aanvullende informatie betreffende ontpolderen (inrichting, gevolgen, ontwikkeling, kosten etc.).
* Vanuit de vogelbescherming wordt aangegeven dat ook vanuit de vogelbescherming ontpoldering prioriteit heeft (en niet broedbiotopen buitendijks).
* NB-organisaties stellen dat compensatie sterk afhankelijk is van het oppervlakte-criterium. Zij geven de voorkeur aan ontpolderingsprojecten die samen de 500 Ha natuurwaarden die verloren gaan kunnen herstellen. Enige differentiatie is mogelijk door naar de kosteneffectiviteit en duurzaamheid te kijken.
* Er wordt opgemerkt dat herstelmaatregelen bij voorkeur in de buurt moeten liggen waar natuurwaarden verdwijnen. Door de projectgroep is het hele estuarium opgevat als "dicht bij" de optredende verliezen.
* Er wordt gevraagd naar een nadere definitie van het 'Natuurlijkheid'-criterium. Dit wordt toegelicht door de heer Smit.

5. Criteria Natuurrendement

Na de gegeven toelichting blijkt er geen behoefte aan verandering van, of toevoeging aan, de gebruikte criteria, mede omdat deze al besproken zijn in een eerder overleg met NB-organisaties.

6. Scores

Met betrekking tot de scores die in de Alternatievennota vermeld staan voor de projecten (blz. 18-20) wordt de volgende opmerking gemaakt en stellen de NB-organisaties de volgende wijzigingen voor.

* Project A05: Geulen Saeftinghe. Het natuurrendement van deze maatregel wordt door de NB-organisaties niet positief beoordeeld (m.n. aan het criterium natuurlijkheid wordt een dubbele "min" gegeven). Daardoor wordt er de voorkeur aan gegeven dit project geen "ranking" te geven.

7. Ranking

De NB-organisaties hebben de volgende optiek op de ranking van alternatieven. Deze ranking is eveneens weergegeven in Tabel 1.

* De NB-organisaties zetten de vier ontpolderingsprojecten B1, B6, B8 en B9 alle vier op een gedeelde eerste plaats. Hoewel er enig verschil is in de scores van de vier projecten is met name ten opzichte van de andere maatregelen het onderlinge verschil in natuurrendement gering.

* Projekt B7 (Hedwige polder) komt, in de categorie ontpolderingen, op plaats '2'. Het verschil tussen rang 1 en 2 is klein en is ingegeven door het feit dat er een lichte voorkeur is voor projekten in het zoute gedeelte van het estuarium.

* Als gevolg van het niet opnemen van A05 (Geulen Saeftinghe) in de ranking wordt het Zuidgors project het meest positief beoordeeld in de categorie buitendijkse maatregelen, vervolgens projecten A06 en A07 (Hooge Platen en broedbiotoop Terneuzen) op een gedeelde tweede plaats en A03 (Schor Waarde) op 3.

* In de ranking van de binnendijkse projecten wordt geen verandering aangebracht ten opzichte van de ranking in de alternatievennota.

8. Samenstelling pakketten maatregelen tot een herstelplan

Een verkenning met NATWEST geeft aan dat de keuze tussen ontpolderen van twee verschillende polders moeilijk te onderbouwen is op basis van de beschikbare informatie. Er is met name behoefte te weten welk habitattype er ontstaat (en hoeveel van elk type). Ook is er behoefte meer te weten over de toekomstige inrichting van de gebieden.

Het pakket maatregelen wat in de optiek van de NB-organisaties een zo volledig mogelijke compensatie van de effecten van de verdieping op natuur zou geven is een combinatie van de 4 op "1" geplaatste ontpolderingen (B1, B6, B8, B9; totale geraamde kosten Mf. 135; zie Tabel 2).

Mocht zich een situatie voordoen waarbij de beschikbare financiële middelen een randvoorwaarde zijn en er, zeg, 100 Mf. beschikbaar zou zijn, dan zou waarschijnlijk de Zwarte Polder uit het pakket vallen vanwege de hoge kosten per hectare. Vervolgens zou het pakket "aangevuld" kunnen worden met relatief goed scorende maatregelen als A01, C12 en C13.

Overzicht adresssen deelnemers:

Stichting het Zeeuwse Landschap
Gert-Jan Buth
Postbus 25
4450 AA HEINKENSZAND

Zeeuwse Milieufederatie / Delta-overleg
Thijs Kramer
Postbus 334
4460 AS GOES

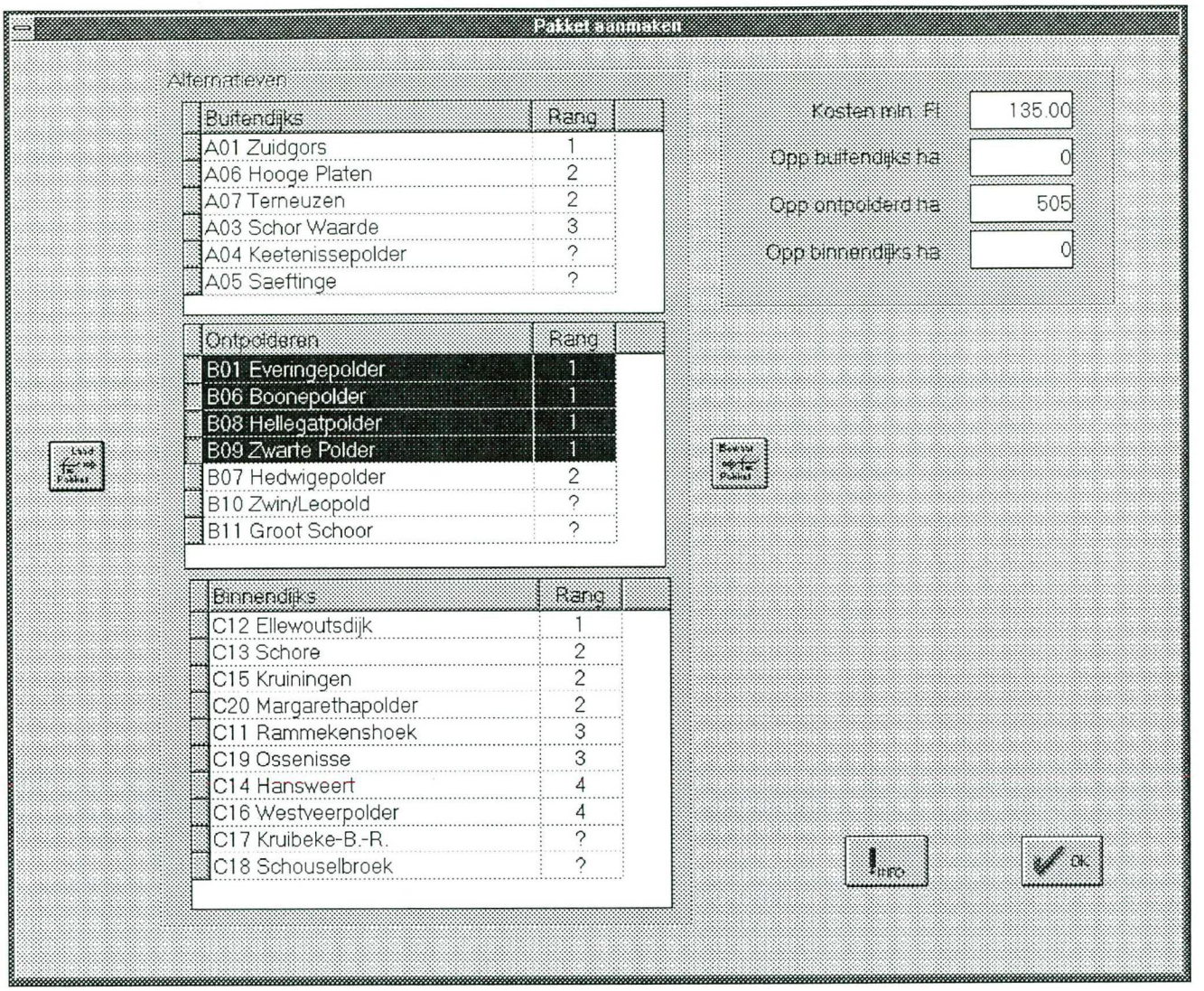
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Gert de Groot
Ravelijn de Groene Jager 5
4461 DJ GOES

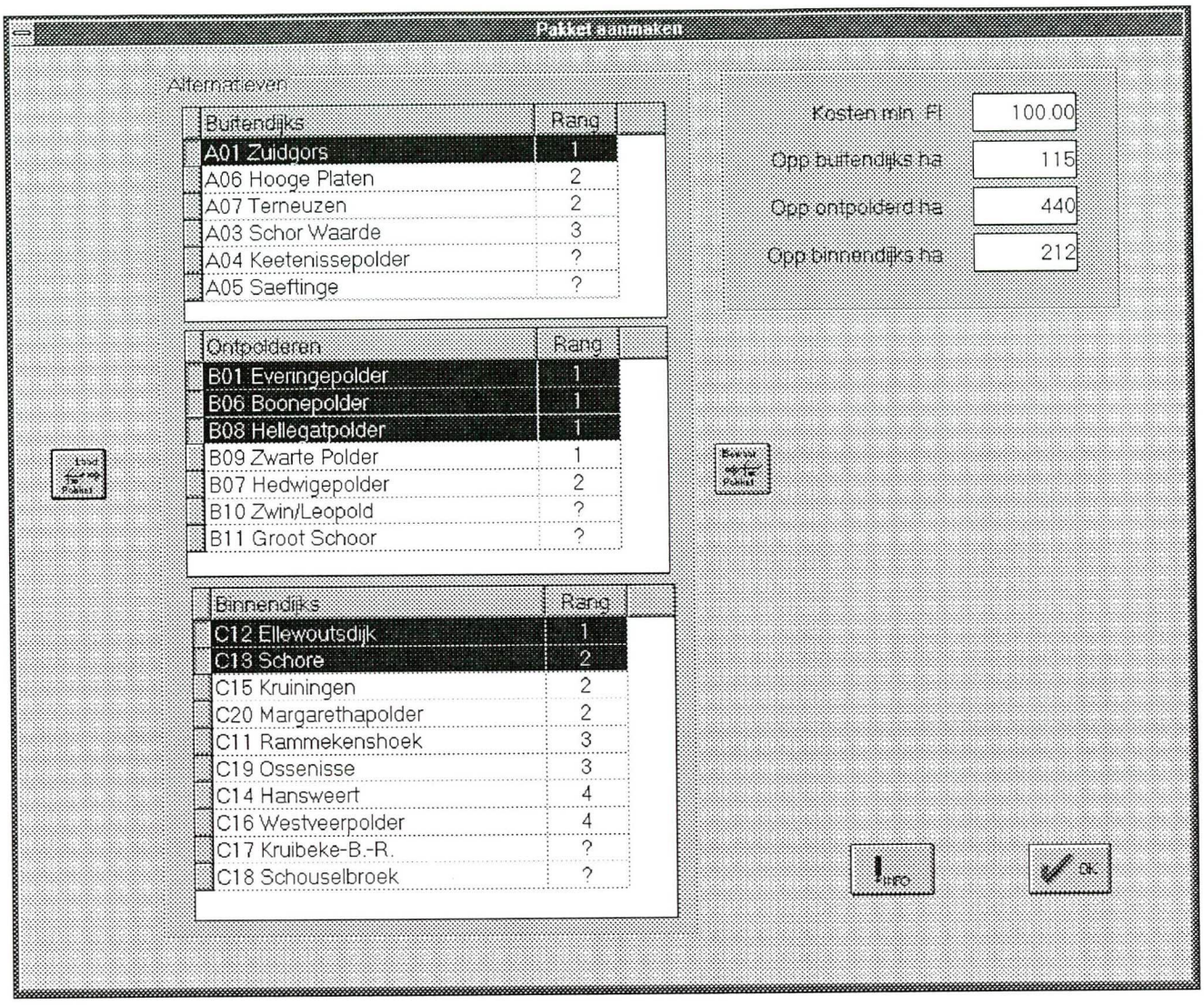
Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten
Udo Hassefras
Van Vreumingenstraat 15
2801 AV GOUDA

Ministerie van LNV / Directie Zuid-West
Theo van Gelder
Postbus 1167
3300 BD DORDRECHT

Vogelbescherming Nederland
J.W. Vergeer
Regioconsulent Delta
Postbus 334
4460 AS GOES

Consulentschap Milieu- en
Natuureducatie Zeeland
Rozalum Lodiers
Postbus 334
4460 AS GOES

Pakket aanmaken
Alternatieven
Buitendijks
Rang
A01 Zuidgors 1
A06 Hooge Platen 2
A07 Terneuzen 2
A03 Schor Waarde 3
A04 Keetenissepolder ?
A05 Saeftinge ?
Ontpolderen
Rang
B01 Everingepolder 1
B06 Boonepolder 1
B08 Hellegatpolder 1
B09 Zwarte Polder 1
B07 Hedwigepolder 2
B10 Zwin/Leopold ?
B11 Groot Schoor ?
Binnendijks
Rang
C12 Ellewoutsdijk 1
C13 Schore 2
C15 Kruiningen 2
C20 Margarethapolder 2
C11 Rammekenshoek 3
C19 Ossenisse 3
C14 Hansweert 4
C16 Westveerpolder 4
C17 Kruibeke-B.-R. ?
C18 Schouselbroek ?
Kosten mln Fl 135.00
Opp buitendijks ha 0
Opp ontpolderd ha 505
Opp binnendijks ha 0
Info
ok

Pakket aanmaken
Alternatieven
Buitendijks
Rang
A01 Zuidgors 1
A06 Hooge Platen 2
A07 Terneuzen 2
A03 Schor Waarde 3
A04 Keetenissepolder ?
A05 Saeftinge ?
Ontpolderen
Rang
B01 Everingepolder 1
B06 Boonepolder 1
B08 Hellegatpolder 1
B09 Zwarte Polder 1
B07 Hedwigepolder 2
B10 Zwin/Leopold ?
B11 Groot Schoor ?
Binnendijks
Rang
C12 Ellewoutsdijk 1
C18 Schore 2
C15 Kruiningen 2
C20 Margarethapolder 2
C11 Rammekenshoek 3
C19 Ossenisse 3
C14 Hansweert 4
C16 Westveerpolder 4
C17 Kruibeke-B.-R. ?
C18 Schouselbroek ?
Kosten min. Fl 100.00
Opp buitendijks ha 115
Opp ontpolderd ha 440
Opp binnendijks ha 212
Info
OK

Criterium	A01 Zuidgors	A03 Schor Waarde	A06 Hooge Platen	A07 Terneuzen	B01 Everingepolder	B06 Boonepolder	B07 Hedwigepolder	B08 Hellegatpolder	B09 Zwarte Polder	C11 Rammekenshoek	C12 Ellewoutsdijk	C13 Schore	C14 Hansweert	C15 Kruiningen	C16 Westveerpolder	C19 Ossenisse	C20 Margarethapolder
A00 RANG	1	3	2	2	1	1	2	1	1	3	1	2	4	2	4	3	2
B00 NATUUR ONTPOLD					1	1	2	1	1								
B01 Natuurlijkheid	*	*	*	*	+	+	+	+	++	*	*	*	*	*	*	*	*
B02 Compleetheid	*	*	*	*	++	+	0	++	+	*	*	*	*	*	*	*	*
B03 Ecologisch	*	*	*	*	+	+	0	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*
B04 Habitatbehoud	*	*	*	*	+	+	+	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*
C00 NATUUR BUITEN	1	3	2	2													
C01 Natuurlijkheid	0	-	-	--	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C02 Compleetheid	++	+	++	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C03 Ecologisch	+	-	+	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
C04 Habitatbehoud	0	0	0	+	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
D00 NATUUR BINNEN										3	1	2	4	2	4	3	2
D01 Natuurlijkheid	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	0	0	--	0	--	0	0
D02 Compleetheid	*	*	*	*	*	*	*	*	*	+	++	+	+	+	0	0	+
D03 Ecologisch	*	*	*	*	*	*	*	*	*	-	0	0	--	0	--	0	0
D04 Habitatbehoud	*	*	*	*	*	*	*	*	*	+	+	+	+	+	+	+	+
E00 LANDBOUW	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
F00 TOERISME	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
G00 WATERHH	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
H00 OVERIGE	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Technische Bijeenkomst Recreatie / Toerismevertegenwoordigers, vrijdag 16 februari 1996, te Middelburg.

Aanwezig:
Vertegenwoordigers Recreatie en Toerisme:
dhr. V.A. Ph. Northolt (Recron Zuid-Beveland), mw. O.J. van Gorkom (Breed Overleg Deltawateren), dhr. R.J. Bakker (NORT Zeeland), dhr. P.J. de Rooy (PVVV Zeeland).
Project:
dhr. L. Santbergen (RWS Zeeland), J. den Held (Heidemij Advies, technische toelichting), mw. A. Spanjers (RWS Zeeland); F.R. Rijsberman (Resource Analysis, voorzitter); mw. R. B. Wams (Resource Analysis, verslag).

---

1. Welkom en Inleiding

De aanwezigen worden welkom geheten door de heer Rijsberman, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. Deze technische bijeenkomst met de recreatie- en toerismevertegenwoordigersis één van de voorbereidende bijeenkomsten om de criteria en scores, voorgesteld door de projectgroep, te beoordelen en aan te vullen. Dit is in voorbereiding op de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd worden om belanghebbenden te informeren over de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projectenbundel) en om hun reacties hierop te verkrijgen. Deze nota's zijn in het bezit van de aanwezigen. De heer Rijsberman ligt verder toe dat de voorbeelduitwerking op pagina 21 van de alternatievennota voor de beoordeling van de alternatieven vanuit recreatie-en toerismebelang verder uitgewerkt moet worden. Bij het verschijnen van de alternatievennota was dit nog niet het geval, maar inmiddels heeft een bespreking plaatsgevonden met een aantal gemeente-ambtenaren uit de regio, om in voorbereiding op de bijeenkomst van vandaag, een uitwerking van de criteria en de scores voor de alternatieven te geven. Het verslag van deze bijeenkomst wordt uitgedeeld. De bedoeling van die bijeenkomst met gemeente-ambtenaren was een verdere uitwerking te geven van de inhoud van de alternatievennota. De uitkomsten kunnen als uitgangspunt genomen worden voor de discussie van vandaag.

Deze technische bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de erop volgende bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de zes bijeenkomsten in de gemeenten vanaf 21 februari a.s. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde Van Zwieten, in de tweede week van maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies met betrekking tot het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

De voorzitter zet de voorgestelde werkwijze van de bijeenkomst uiteen. Na het lezen van het verslag van de deskundigenbijeenkomst, zal de mening van de

belangenvertegenwoordigers over de waardering van de alternatieven besproken worden. Dit betreft in de eerste plaats de criteria op basis waarvan de projecten vanuit recreatie-oogpunt beoordeeld moeten worden. Vervolgens zullen aan de geformuleerde criteria scores voor ieder van de alternatieven worden toegekend. Met name voor het tweede punt kan gebruik gemaakt worden van het communicatie-instrument NATWEST.

Na het lezen van het verslag van de recreatiedeskundigenbijeenkomst van 14 februari jl. geeft de voorzitter de mogelijkheid commentaar te geven. De volgende opmerkingen worden gemaakt.

De heer De Rooy wenst geen waarde-oordeel te geven aan de alternatieven, aangezien het hier belangen betreft van individuele ondernemers. De mening van de ondernemers zelf zou gevraagd moeten worden.

Mevrouw Van Gorkom vraagt hoe de alternatieven uiteindelijk beoordeeld gaan worden? De heer Rijsberman legt kort uit dat de alternatievennota is opgesteld op basis van het natuurrendement van de verschillende projecten. Een keuze uit de projecten zal gemaakt worden mede op basis van de overige belangen. Bijvoorbeeld bij het gelijk scoren van twee projecten vanuit natuurrendement, kunnen voorkeuren van andere belanghebbenden doorslaggevend zijn.

Bij de beoordeling van de alternatieven vanuit recreatie- en toerisme-oogpunt is de inrichting van het gebied van groot belang. Indien de aanwezigen een beoordeling van de alternatieven willen geven, zullen zij dit oordeel moeten toelichten met enkele randvoorwaarden, waaraan de inrichting van het project ten minste moet voldoen om deze positieve beoordeling te verkrijgen.

Er wordt gevraagd wat het vervolgtraject van het project is. Op 18 april formuleert het Bestuurlijk Overleg Westerschelde een advies aan de Minister van Verkeer & Waterstaat. Indien dit advies breed gedragen wordt door de regio, zal zij daarmee zo veel mogelijk rekening houden bij de besluitvorming over de te nemen maatregelen. Indien dit niet het geval is, zal zij haar eigen verantwoordelijkheid nemen in het kader van het verdrag. De beslissing mondt uit in een concept-besluit in overleg met de ministeries LNV en VROM. Daarna zal een inspraakronde in de regio gehouden worden en op basis daarvan wordt het definitieve herstelplan vastgesteld.

2. Beoordeling en formulering van criteria

Na enige discussie, wordt een vijftal criteria voorgesteld. Het betreft de overname van de vier criteria van de deskundigenbijeenkomsten de toevoeging van een criterium.

De voorgestelde criteria om de alternatieven vanuit recreatie en toerismebelang te beoordelen zijn:

1. **Medegebruik**, hieronder wordt verstaan het recreatief medegebruik van het te ontwikkelen gebied, zowel vanaf het land als vanuit het water. Hoe groter de mogelijkheden voor medegebruik, hoe positiever een project beoordeeld zou worden.

2. **Individuele ondernemers**, de projecten moeten beoordeeld worden op de bereidheid van individuele ondernemers om aan de projecten mee te werken.

3. **Aansluiting bij bestaande of potentiële kustrecreatie.** Indien het project aansluit bij de kustrecreatie of potenties voor kustrecreatie, krijgt het project een hogere score voor criterium 3.

4. **Aansluiting bij bestaande of potentiële binnenlandrecreatie** Indien een project aansluit bij de recreatie-activiteiten of -potenties in het binnenland, krijgt het project een positievere waarde voor criterium 4.

5. **Nabij stad / dorp** Met het criterium wordt bedoeld of het uit te voeren project in de buurt van een dorp of een stad ligt. Hoe dichter een natuurgebied bij de bebouwing ligt, hoe positiever een project beoordeeld zou worden.

Tijdens de discussie over de criteria zijn een aantal opmerkingen gemaakt, die hieronder staan weergegeven.

De heer Bakker stelt een vijftal uitgangspunten voor de beoordeling van de projecten voor.
1) Door natuurherstel mag (netto) geen recreatie verdwijnen.
2) In het hele traject van Herstel Natuur Westerschelde mag het belang van de individuele ondernemer niet uit het oog verloren worden.
3) Bij de beoordeling van alternatieven moet naar de belevingswaarde voor de recreanten gekeken worden.
4) Ontpolderen wordt gezien als een vorm van kapitaalvernietiging, toch is vanuit de recreatie-sector de bereidheid uitgesproken om mee te denken.
5) Er moet naar win-win situaties gezocht worden, bijvoorbeeld projecten waarbij zandsuppletie een rol speelt.

Er wordt opgemerkt dat het scoren van de alternatieven geen garantie biedt dat de projecten ook daadwerkelijk op die voor recreatietoerisme gunstige wijze worden uitgevoerd. Benadrukt wordt dat dit juist de taak van de belangenvertegenwoordigers is, om dit aan gedeputeerde Van Zwieten duidelijk te maken.

Projecten uit verschillende maatregelcategorieën kunnen vanuit natuurrendement niet met elkaar vergeleken worden. Vanuit recreatie-oogpunt kan dit echter wel. Bijvoorbeeld de projecten Zuidgors (A1) en Everingepolder (B1) hebben een gelijk medegebruik, wanneer ze beide uitgevoerd gaan worden. Vanuit natuurrendement zijn het geheel verschillende projecten, niet vanuit recreatie-oogpunt.

De heer Den Held legt uit dat uit onderzoek is gebleken, dat natuurherstel van het Westerschelde-estuarium alleen kan optreden, wanneer gebied ontpolderd wordt. In dat geval wordt er extra oppervlakte natuur aan het estuarium toegevoegd. In de gevallen van binnen en buitendijkse maatregelen, wordt op de ene lokatie mogelijkheden voor het ontwikkelen van schorren en slikken geschapen door bijvoorbeeld het plaatsen van een leidam, maar uit onderzoek is gebleken dat dit tot gevolg heeft dat op andere plaatsen, weer schorren of slikken verdwijnen als gevolg van erosie, veroorzaakt door de leidam. Ontpolderprojecten hebben dan ook de eerste voorkeur vanuit naturrrendement bekeken. Het heeft echter tevens zin de andere projecten te beoordelen, aangezien bij de afweging in de eerste plaats gezocht wordt naar maatregelen, die voldoende compensatie bieden voor het natuurverlies, maar vervolgens wordt tevens rekening gehouden met de overige belangen.

De heer Bakker benadrukt de bereidheid van de recreatiebelangengroepen om met de natuurbeschermingsorganisaties samen te werken voor wat betreft het recreatief medegebruik van natuurterreinen.

Het toestaan van medegebruik van natuurterreinen zal bereidheid van de Zeeuwen vergroten om accoord te gaan met de plannen. Het feit dat er een wachtlijst is voor bezoekers van het Verdronken land van Saeftinge bewijst de behoefte aan natuurgebied. Er moet wel rekening gehouden worden bij de planinrichting, met het feit dat een mooier, aantrekkelijker natuurgebied meer recreanten aan zal trekken.

Er moet snel duidelijkheid komen over de projecten. Eigenaren van campings merken nu al dat recreanten overwegen een andere plaats te zoeken op een camping, die niet in de projectgebieden ligt, gezien de onzekerheid rond de gebieden. Ook ondernemers zijn geneigd hun investeringen, bijvoorbeeld onderhoud uit te stellen, totdat er meer duidelijkheid over de projecten ontstaat. Op die wijze gaat de staat van de bedrijven achteruit. Dit komt het bedrijf niet te goede. De ondernemers zouden goed geïnformeerd moeten worden. De aanwezigen hebben geen concrete suggesties om de ondernemers te informeren.

3. Beoordelen en aanvullen van de scores

De aanwezigen geven te kennen criteria 1 te willen scoren in een volgende bijeenkomst, en de beoordeling van criteria 2 aan individuele ondernemers over te willen laten. Zij stellen dan ook voor een bijeenkomst te organiseren met de betreffende ondernemers op dezelfde wijze als de huidige bijeenkomst, maar dan om alleen het criterium 'belangen van individuele ondernemers' te scoren. Er wordt afgesproken dat dit voorstel door mevrouw Spanjers intern bij het BOWS wordt besproken en dat alle aanwezigen over het resultaat worden ingelicht.

De heer Bakker wenst enkele opmerkingen te maken bij de verschillende projecten.

- Aandacht voor Zuidgors en Everingepolder. De mogelijkheden van deze projecten, samen met het schor en de plaat van Baarland hebben als gebied als geheel ook grote potentie voor de recreatie.
- Aandacht voor de Hedwigepolder, aantrekkelijk vanwege het vergroten van het huidige gebied.
- Aandacht voor de Hellegatpolder en de aanwezige campingeigenaar. De potentie vanuit recreatie-oogpunt is interessant, maar de ondernemer moet naar zijn bereidheid om te verplaatsen gevraagd worden.
- De Zwarte Polder krijgt minder prioriteit vanwege individuele bedrijfsbelangen in het gebied. Vanuit de gemeente Oostburg biedt dit project wel mogelijkheden.
- Rammekenshoek sluit aan bij de recreatie op Walcheren en bij het VOC-project.
- Aandacht voor inlaag Ossenisse vanwege de lokatie van twee campings, grote potentie voor recreatief medegebruik. Tevens sluit het aan bij het plan van de Gemeente Hontenisse voor het Veerplein.
- Margaretapolder is interessant vanuit oogpunt van recreatief medegebuik en de relatie met de bewoners van Terneuzen.

5. Beoordeling rangordes

De heer Bakker geeft een hoger gewicht aan de criteria 'ondernemersbelang' en 'medegebruik' dan de overige drie criteria. De heer Northolt geeft een hoger gewicht aan het criterium 'medegebruik' dan de overige drie criteria.

6. Sluiting

Het verslag van de bijeenkomst wordt naar alle genodigden en aanwezigen toegestuurd voor commentaar en de aanwezigen worden op de hoogte gebracht of de bijeenkomst met individuele ondernemers gaat plaatsvinden. De volgende bijeenkomst vindt plaats in de Gortstraat 36 te Middelburg op maandag 4 maart om 13.30 uur.

Verzendlijst verslag

De heer V.A.Ph. Northolt
Recron Zuid-Beveland
Landingsweg 1
4435 NR BAARLAND

De heer R.J. Bakker
NORT Zeeland
Buitenruststraat 225
4337 ER MIDDELBURG

De heer C.J. van Ginkel
ANWB
Postbus 93200
2509 BA DEN HAAG

De heer P.J. de Rooy
PVVV Zeeland
Postbus 123
4330 AC MIDDELBURG

Mevrouw C. de Schepper
Kamer van Koophandel
Postbus 6004
4330 LA MIDDELBURG

De heer M.J. Hensen
NVVS
Postbus 288
3800 AG AMERSFOORT

Mevrouw O.J. van Gorkom
Breed Overleg Deltawateren
Pr. Bernhardstr.70A
4471 RA OUD SABBINGE

RWS Directie Zeeland
t.a.v. mevrouw drs. S.A. de Jong
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

Gemeente Vlissingen
Sector Stadsontwikkeling/Milieu
t.a.v. mevrouw M. Plugge
Stadhuisplein 2
4382 LG VLISSINGEN

Rijkswaterstaat, Directie Zeeland
t.a.v. ir. M.J. van Berkel
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

Heidemij Advies
De heer J. den Held
Postbus 264
6800 AG ARNHEM

Resource Analysis
Mevrouw R. Wams
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

Resource Analysis
De heer F.R. Rijsberman
Zuiderstraat 110
2611 SJ DELFT

RWS Directie Zeeland
t.a.v. de heer Santbergen
Postbus 5014
4330 KA MIDDELBURG

Project Herstel Natuur Westerschelde.

Verslag Bijeenkomst met Recreatie Ondernemers, 27 februari 1996, te Terneuzen.

Aanwezig:
R.J. Bakker (NORT Zeeland / RECRON; J. Dees (camping Hoogduin); P.W.J. Rijk (camping 't Mussennist); A. Rijk (camping 't Hellegat); F.C.J.H. Vriends (camping de Wildhof); M. de Winter (camping de Hoogte).
A. Spanjers (RWS Zeeland); F.R. Rijsberman (Resource Analysis).

1. Opening en Inleiding

De aanwezigen hebben voor-overleg gehad met de heer Bakker, die hen bijgepraat heeft over het proces totdusver. Deze bijeenkomst met direct betrokken ondernemers is een van de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd wordt om belanghebbenden te informeren over, en reacties te krijgen op, de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projectenbundel). Deze nota's zijn in het bezit van de aanwezigen of recent toegestuurd. Deze bijeenkomst is toegevoegd op verzoek van de vertegenwoordigers van de recreatie en toerisme sector waarmee eerder is gesproken, en georganiseerd door de heer Bakker.

Deze bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de negen bijeenkomsten in de gemeenten vanaf 21 februari a.s. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde van Zwieten, in de tweede week van maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies m.b.t. het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

Tijdens deze bijeenkomst worden door de aanwezigen vragen gesteld over het concept natuur herstelplan en over de procedure welke door mevr. Spanjers en de heer Rijsberman voorzover mogelijk beantwoord worden. Tevens maken sommigen van de aanwezigen van de gelegenheid gebruik om hun standpunt t.a.v. de voorgenomen projecten kenbaar te maken.

2. Opmerkingen en reacties.

- De heer Bakker wil aan het verslag van de bijeenkomst van vertegenwoordigers van de recreatie en toerisme sector het uitgangspunt toevoegen dat ondernemers door de nieuwe maatregelen niet in de problemen mogen komen bij mogelijke uitbreiding van hun bedrijf.

- Door alle aanwezigen wordt aangegeven dat de onzekerheid die is ontstaan door de mogelijke plannen zeer schadelijk is voor de bedrijfsvoering. Nu al zijn er gasten die vragen of er in de toekomst nog wel plaatsen op de campings zullen zijn. Hieraan moet op zo kort mogelijke termijn een einde komen.

- Alle aanwezigen benadrukken het belang van het mogelijke recreatieve medegebruik van de aan te leggen natuurgebieden, zowel bij inlagen als ontpolderingen. Aangegeven is dat dit nog niet uitgewerkt is, maar dat daar wel aan gewerkt wordt.

- Ook voor bedrijven die niet verplaatst zouden hoeven worden door de mogelijke projecten kan er een belangrijk effect zijn als het bedrijf "afgeschermd" komt te liggen.

- Men vraagt zich af wat effecten van verdieping en ingrepen zullen zijn op de diverse kleine strandjes in het gebied en verzoekt daar meer informatie over te krijgen.

- Alle aanwezigen zijn uiteraard zeer geinteresseerd in de uitwerking van de toezegging dat er door het herstelplan geen schade aan derden zal ontstaan, voor de campinghouders wil dat zeggen een lokatie om naar toe te verplaatsen (als er verplaatst zou moeten worden), niet te ver van de huidige lokatie, met mogelijkheden voor uitbreiding, geen grote additionele restricties op aktiviteiten van gasten, denk aan een disco of kantine, en natuurlijk adequate financiële vergoeding.

- De heer Rijk van camping 't Hellegat: is tegen mogelijke ontpoldering van de Hellegatspolder, maar laat zijn uiteindelijke opstelling afhangen van de plannen die er zouden zijn om zijn belang niet te schaden. Belangrijk voor zijn standpunt is ook de mogelijkheid tot recreatief medegebruik van het ontpolderde gebied.

- Mevr. de Winter (camping de Hoogte) en de heer Dees (camping Hoogduin) hebben allebei belang bij het mogelijk ontpolderen van de Zwarte Polder. Zij vragen zich af wat de plannen zijn t.a.v. medegebruik. Het bedrijf van de heer Dees zou op de verstrekte kaartjes te zien niet verplaatst hoeven worden, maar als er dan een grote dijk vlak langs het bedrijf zou lopen zou dat toch een groot effect kunnen geven. Als zo'n dijk "natuurvriendelijk" uitgevoerd zou kunnen worden zou dat mogelijk kunnen schelen.

- De heer Vriends van camping de Wildhof geeft aan dat hij, onder voorwaarden, niet tegen de ontpoldering van Zwin/Leopoldspolder zou zijn. Hij heeft zelf al eerder geprobeerd "natuurbouw" te doen op zijn eigen terrein, maar had toen niet de benodigde vergunningen. Hij zou voorkeur hebben voor 't Zwin boven de Zwarte Polder. Bij een eventuele verplaatsing van zijn bedrijf zou mogelijk zelfs verplaatsing naar België een optie kunnen zijn.

Project Herstel Natuur Westerschelde

Verslag Technische Bijeenkomst Recreatie / Toerisme, maandag 4 maart 1996, te Middelburg

Aanwezig:
Belangen organisaties:
C. Northolt (Recron); P. Lampert (Vekab Zeeland); G. Ververs (M.K.B. Zeeland); J.Th.L.P van Harn (KHN-District zvl).

Project:
mw A. Spanjers (RWS Zeeland); F.R. Rijsberman (Resource Analysis, voorzitter); J. Aerts (Resource Analysis, verslag).

Afwezig:
Dhr. Boelen (Hiswa), Dhr. Bakker (NORT), Dhr. de Rooy (PVVV Zeeland), Mevr. van Gorkom (Breed overleg Deltawateren)

---

1. Opening en Inleiding

Namens RWS-Zeeland worden de aanwezigen welkom geheten door de heer Rijsberman, die kort toelicht wat de bedoeling van deze bijeenkomst is. Deze technische bijeenkomst met vertegenwoordigers uit de sector Recreatie en Toerisme is een van de bijeenkomsten die door het Bestuurlijk Overleg Westerschelde (BOWS) georganiseerd worden om belanghebbenden te informeren over, en reacties te krijgen op, de nu beschikbare projectnota's (Alternatievennota en Projektenbundel). Deze nota's zijn naar de aanwezigen opgestuurd.

Deze technische bijeenkomst moet worden gezien als onderdeel van het voortraject voor de erop volgende bestuurlijke bijeenkomsten. Dit betreft in de eerste plaats de negen bijeenkomsten in de gemeenten. Daarnaast heeft de voorzitter van het BOWS, gedeputeerde Van Zwieten, in maart tijd gereserveerd voor bestuurlijke bijeenkomsten met (vertegenwoordigers van) belanghebbenden. Het BOWS zal 18 april een advies met betrekking tot het Herstelplan Natuur Westerschelde opstellen voor de Minister van V&W.

Voor de sector recreatie en toerisme zijn de volgende bijeenkomsten georganiseerd: a) recreatiedeskundigen van de gemeenten; een eerste bijeenkomst met vertegenwoordigers van belangenorganisaties; een bijeenkomst met direct betrokken camping-ondernemers; en d) een laatste bijeenkomst met belangen vertegenwoordigers. Dit is de laatste bijeenkomst. Gezien het aantal bijeenkomsten wat al heeft plaats gehad is het karakter van deze bijeenkomst vooral een rondgang langs de aanwezigen om aanvullende toelichting te geven en de meningen van de betrokkenen te peilen.

2. Discussie en opmerkingen.

Dhr. Rijsberman geeft een algemene schets van het Natuurherstelplan Westerschelde en geeft aan hoe het traject van inspraak en overleg is gepland. De volgende opmerkingen en suggesties worden door de aanwezigen gemaakt:

* Alle aanwezigen stellen dat het medegebruik van eventueel uit te voeren projekten vanuit het oogpunt van recreatie en toerisme zeer belangrijk is. Ze ondersteunen hierbij gekozen criterium 'medegebruik' dat in tijdens het vorig overleg werd geïntroduceerd.

* *Dhr. Nordholt* merkt op dat de toeristensector er sterk op vooruit gaat wanneer het herstelplan wordt uitgevoerd. Er gaat als gevolg van de verdieping veel ondiep water verloren. Het is in het belang van de toeristensector dat dit verlies gecompenseerd wordt.

* *Dhr. Northolt* vraagt zich af of het zand dat wordt gewonnen door de verdieping zou kunnen worden gebruikt voor het ophogen van schorren en slikken. Is hier voldoende naar gekeken?

* Is er voldoende gekeken naar de aanleg van dammen langs de Westerschelde? Op deze wijze zouden kleinere strandjes kunnen ontstaan die (als langs de grote rivieren) kunnen worden gebruikt voor recreatieve doeleinden.

* Is er voldoende gekeken naar de water *kwaliteit*? *Mevr. Spanjers* antwoord dat de kwaliteit van het Schelde water de laatste jaren sterk is verbeterd deels doordat er België meer aandacht aan waterzuivering is besteed en doordat eb en vloed een versnelde zuiverende werking heeft.

* *Dhr. van Harn* merkt op dat herstel werkzaamheden ook elders in Zeeland zouden kunnen worden uitgevoerd. Dit hoeft zich niet tot het Westerschelde estuarium te beperken. Voorts vraagt hij of er genoeg naar andere opties is gekeken en of projekten genoeg aansluiten bij bestaande infrastructuur plannen, knelpunten en ruilverkaveling.Ook zou hij graag zien wat de mogelijkheden zijn voor schorontwikkeling op kleine schaal, zoals bv. het Paulinaschor.

* *Dhr. van Harn* vraagt zich af waarom het tempo van het herstelplan zo hoog ligt. Zijn voorstel zou zijn de herstelwerkzaamheden in fases uit te voeren om rekening te houden met de ontwikkelingen van de Westerschelde na uitvoering van de baggerwerkzaamheden.

* Het uitdiepen van de haven van Antwerpen leidt tot een grotere bereikbaarheid van het omringende gebied en een gunstiger vestigingsklimaat vanuit het oogpunt van de horeca gezien. Als gevolg hiervan zal de ontwikkeling van Zeeland achter blijven.

* *Dhr. van Harn* geeft de voorkeur aan een 'upgrading' van bestaande natuurgebieden. Zo heeft de variant 'Verdiepen geulen Land van Saeftinge' zijn voorkeur.

* *Dhr. Lampert* zegt dat de boeren voor het NBP al genoeg grond hebben moeten inleveren. Grond inleveren tbv een ontpoldering is een te zware last voor de landbouwsector. Tevens staat in het NBP dat de landbouw de komende 15 jaar met rust wordt gelaten. Mevr. Spanjers merkt op dat dit een politieke vraag is die aan dhr. van Zwieten moet worden gesteld.

* *Dhr. Ververs* merkt op dat het verstandig is om als één branche naar dhr. van Zwieten te gaan.

3. Sluiting

Het overleg wordt om 16.10u gesloten.

Lijst van Aanwezigen

Recron Zuid-Beveland
Dhr. C. Northolt
Landingsweg 1
4435 NR Baarland

Horeca NL
Dhr. J.Th.L.P. van Harn
Hotel Gentsche Poort
Postbus 33
4520 AA Biervliet
fax: 0115-481766

Vekab Zeeland
P. Lampert
Koudekerkseweg 23
4373 RB
Biggekerke
fax: 01185-2334

MKB Zeeland
Dhr. G. Ververs
Langs de Kreek 7
4535 KA Terneuzen
fax: 0115-(6?)30150

RWS Zeeland
Mw. A. Spanjers
RWS Zeeland
Postbus 5014
4330 KA Middelburg

Resource Analysis